

МИРАЗИЗ АЪЗАМ

САБОТ

Шеърлар

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

Тақризчи
ЖАМОЛ КАМОЛ
филология фанлари кандидати

Аъзам Миразиз.

Сабот: Шеърлар. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. — ?б.

Миразиз Аъзамнинг болалар учун «Металлург» (1964), «Ақлли болалар» (1969), «Сенга нима бўлди?» (1970), «Ғалати туш» (1972), «Ер айланади» (1973), «Ерга довруқ соламиз» (1976) номли тўпламлари, катталар учун «Севаман» (1977), «Туйгулар» (1980) деган шеърий мажмуалари нашр этилган.

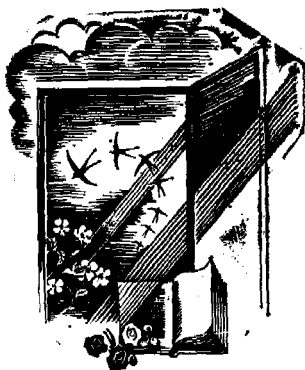
Мазкур тўпلامга шоирнинг сўз, шеърият, ватан, оила, муҳаббат, адолат мавзуидаги янги шеърлари билан бир қаторда аввалги тўпламларидан ҳам саралаб олинган шеърлари киритилди.

Агзам Миразиз. Стойкость. Стихи.

Уз2

А 4702570200— 185
М 352 (04) — 83 41—83

СУЗ БАЙРОҒИ

Э, ҲАҚИҚАТ!..

Э, ҳақиқат, сен қуёшсан, нур кони,
Шуъланг билан ёритасан дунёни.
Сен бўлмасанг зулмат ичра маъно йўқ,
Фақат сенсан яшамоқнинг имкони.

Э, ҳақиқат, сен ҳавосан, соф ҳаво,
Сен борсанки, ҳаёт ширин, бебаҳо.
Сен бўлмасанг тин ололмай бўғилиб,
Ерда инсон топиб кетгайдир фано.

Э, ҳақиқат, сувсан — мусаффордирсан,
Ташна жисмим яйратмоққа қодирсан.

Қақроқ лаблар ялар сени ўртаниб,
Ҳар қатранг-ла ноёбсану нодирсан.

Э, ҳақиқат, сен тупроқсан ҳосилдор,
Ётсанг ҳамки поймизда хокисор,
Гўзалликка умр бериб, куч бериб,
Уни мангу яшнатасан барқарор.

Э, ҳақиқат, кўз ўнгимда порлаб тур,
Э, ҳақиқат, кўксим аро ўйнаб юр,
Э, ҳақиқат, қонимда оқ мавжланиб,
Э, ҳақиқат, жисмим аро маскан қур!

Хақ! — дер инсон совқотганда, тўнганда,
Кўз ўнгида умид шами сўнганда,
Лекин баъзан сендан тониб кетгай у
Бошга омад-толе қуши қўнганда.

Кетар бўлсам агар сени унутиб,
Борар бўлсам ноҳақ йўлга юз тутиб,
Э, ҳақиқат, мени яшин билан ур,
Аямай ур ярим йўлда тўхтатиб.

Мен розиман қийналса ҳам жаҳоним,
Ўзгинангга садқа бўлсин бу жоним,
Э, ҳақиқат, сен қалбимни этма тарк,
Олға бошла, энг илоҳий раҳбоним!

ШЕЪРИЯТДАН УТИНЧ

Дунёни кўрсатма қора либосда,
Оқ деб мақтасанг ҳам — туҳмат
дунёга.

Булбул овозинг-ла мени маст этма,
Мен сергак юришим керакдир,
сергак.

Жимжима сўзларинг,
Соз усулларинг,

Очиғи, олади вақтимни.
Қандай сабоқ кўрдинг,
Нима демоқчисан —
Менга айтгин-қўйгин

гапнинг нақдини.

Кимдан нафратландинг,
Кимни ёқтирдинг

ва нега,—

Бир имо кифоя.
Юксак маслак билан ўлчанади йўл.
Йўлни ўлчолмайди қофия.
Менга фикр айтгин,
Шундай фикрки,
Симоб бўлиб чиқсин мият-мият

юракдан.

Лекин бир илтимос,
Умидсиз гапирма!
Ёниб-ёниб гапир,
тўлиб, тўлганиб.
Жаҳонда қайси халқ,
Қандай йигитлар
Юртнинг эрки учун киришди жангга?
Сен шундай пайтларда

ким тараф бўлдинг

ва нима иш қилдинг

халқ — отанг учун?

Мошдан ҳам кичкина сўнгги бир ўтинч:
Зиёд мадҳ ўқима

майга,

тарихга.

Шухратдан бошқа ҳам ишлар —
тиқилинч.

Шундай долзарб чоғда
жазава —
нега?!

Кўринмас одамдай

Сўздан дарахт экиб,
Кўзга ташланмасдан

юравергин жим!

Босиқ бўл,
Вазмин бўл!

Бошқа гапим йўқ.

Бир кун мева берар сен эккан дарахт.

СЎЗНИНГ АЙРИМ СИРЛИ ТОМОНЛАРИ ТУҒРИСИДА ҲИКОЯТ

Бир ариқ бўйида икки лоладай
Бир ерда икки дўст улгайган эдик.
Мен бирон болага ўша боладай
Меҳр қўймагандим шу қадар йирик.

Қорасув, Кайковус, Анҳорга бориб
Балиқдай сузардик бутун ёз бўйи.
Қушдай енгил тортиб, қорин оч, ҳориб
Уйга қайтар эдик тентиган кўйи.

Ҳеч гапдан ҳеч гап йўқ бир куни дўстим
— Мен Анҳор тагида ўламан,— деди.
Шошилиб кафтим-ла оғзини тўсдим,
Бутун жисму жоним жимирлар эди.

— Нега бундай дейсан? Яхши ният қил.
Яхши ният ахир ярим мол, дейди...
Қайтиб ол сўзингни... Тентак, беақл...—
Десам-да, индамай бошини эгди.

Юзида бор эди совуқ бир рўё,
Қайсарлик, тоймаслик, яна нималар.
Менга ҳам қоронғи кўриниб дунё
Ёнарди ичимда алланималар.

... Бу гап ўтди-кетди қуш уйқусидай,
Кифтларни мириқиб офтобга тутдик.
Қунлар тотли эди райҳон исидай,
Болалик — болалик: барин унутдик.

Кейин ҳақиқатан чўкиб ўлди у,
Мурдаси топилди тўғон тарафда.
Сабаби ҳаммага эди қоронғу,
Ҳар хил гап юрарди тегра-атрофда.

Тинтув қилинганда уйи, чўнтаги,
Бир ашёвий далил топилди фақат:
«Мени чақирмоқда Анҳорнинг таги,
Сўзимнинг устидан чиқай...» — деган хат.

СЎЗ БАЙРОҒИ

Жон сувидан яралган, э сўз,
Ерга нурдай таралган, э сўз

Мунча улуғ ва бебаҳосан,
Мангуликда ўзинг танҳосан,

Туганмассан ҳам баимконсан,
Ҳайратларга тўла жаҳонсан.

Аммо нега хафасан, э сўз,
Ой юзингни ёпасан, э сўз,

Нохуш-нохуш қочиб борасан,
Кимдан, нега чўчиб борасан?

Доғ солдими номингга кимдир
Ва этдими сени беқадр?

Тенг қилдими сени кул билан,
Алмашдими ёки пул билан?

«Волга»ларга бўлдингми эваз,
Фисқ ўқига бўлдингми марказ?

Йигладингми сўнг мотамсаро,
Қалин-қалин китоблар аро?

Симоб каби титраб-товланиб
Мўлдирайсан ёшга айланиб.

Тушунаман, э сўз, дардингни,
Тушунаман оҳи сардингни...

Бирининг сўзининг ўлдириб ҳиссин,
Маҳв этмоқда муаттар исин.

Бирининг маҳрум эл-юрт меҳридан,
Чайқов қилар севги сеҳридан.

Аравани обқочар бирининг,
Сўзининг бор на кўрк, на сири.

Обининг ҳаёт атаб қай бирининг,
Обининг абёт бўлди таъбирининг.

Барининг жаврар кучининг борича
Қофиялар чорбозорида.

Улар қатор келар мисли мўр,
Улар зеҳн кўзининг қилар кўр.

Аммо бошқа шоирлар ҳам бор
Ишчилардай сафма-саф, қатор.

Сўз конига тушар ўшалар,
Юзининг оч, дардинг ушалар.

Ажратарлар сени маъдандан —
Ярқирарсан яшнаб қайтадан.

Бағрингдаги доғли ёшларни
Юважаклар сўз фаррошлари.

Сендан эшиб ингичка торлар,
Алвон тўқир сўзлуғ дилдорлар.

Яна кимдир туғ ясар сендан,
Ишга шўнғир қадрини билган.

Ҳа, буларнинг юраги қайноқ,
Булар сўздан ясарлар байроқ.

Шундай байроқ бўларсанки, сўз.
Порлаб кетар сени кўрган кўз.

Ушламоқчи бўлса агар қўл,
Бежисмсан бамисоли ноль.

Ёқмоқ бўлса сўқир, жоҳил ёв,
Кучи етмас, ожиздир олов.

Атомлар ҳам қўрқита олмас,
Лазерлар ҳам йиқита олмас.

Юксакларда турарсан мағрур,
Ҳилпирарсан ерга тараб нур.

Инсонларга берарсан илҳом,
Гўзалликка чорларсан мудом.

Сенга байроқ тикканлар билан
Ҳеч шубҳасиз мен ҳам бўларман.

Мендан қилма сен ҳеч вақт гумон,
Хиёнатга бормам ҳеч қачон

ва бегуноҳ

кўрмоқ истайди.

Навоийнинг назаридан
ҳеч нарса қочиб қутулолмас,
«қилт» этган нарсани
бир марта бош кўтариб
бир назар ташлаш билан
дарров кўра билар.

Унинг борлиги — кўз,

унинг вужуди — қулоқ,

унинг юраги — олам,

унинг олами — юрак ва зеҳн.

Баъзан кичиккина саволим билан

енгидан тортиб,

гапирмак истайман:

«Ҳазрат Алишер!»

«Бизнинг юртимиз...», «Менинг халқим», деб

огиз жуфтламасимдан

фикрларим унга равшан ва ойдин.

«Қўй», дейди,

«Бағрингни кенг қил», дейди.

«Ўзингни Фарҳод бил», дейди.

«Ҳар ерда одам азиз бўлсин»,

«Нифоқлар бўлмасин»,

«Ер юзи Хусравга тўлмасин»,

«Фақат кайф-сафодан иборат эмас дунё,

ҳамма меҳнат қилсин

Она-Еримизда...

Ҳосилни ҳам баравар тақсимланг...»

... Бизнинг Алишеримиз деб айтолмайман,

Ер юзининг Алишери у...

БАЙРОН МОНОЛОГИ

Мен уйдан чиқарман бошимни эгиб,
юрарман вужудим титраб аёздай.
Қаровсиз ҳаётим жонимга тегиб,
ғижимлаб ташлагим келар қоғоздай.
Юртимда дардимни англаб кишим йўқ,
бундан ҳам оғирроқ борми ҳақорат?
Бағримга қадалган бир қўрғошин ўқ,
нуқул солгим келар оламга ғорат.
Сочиб, исроф қилиб туйғуларимни
кўчада, базмда, ишратхонада,
кўрсатиб қондаги оғуларимни,
яшайман бир нопок, кир замонада.
Ёлгонлар авжида, сургунда виждон,
авраб ўтказмоқда умрини зулм.
Ишчининг топгани бўлмоқда талон,
бир оғиз гапирса, бошида — ўлим.
Хўш, нима қилишим керак оламда,
бошимни қўяйин кимнинг кўксига?
Бошпана берувчи борми соф одам?
Қай мард қарай олур манфур аксига?
Мен кетдим, қўрқоқлар, сиз юринг тирик,
сизга мувофиқдир занжиру кишан.
Сизга керак эмас озодлик, ҳурлик,
сизни қизиқтирар на шавкат, на шаън.
Мен эса бораман ҳур денгизларга,
сарфлайман аямай қалбимнинг кучин.
Тик боқиб яшайман мағрур қизларга,
минг жоним садқадир озодлик учун!

НОЗИМ ҲИКМАТ МОНОЛОГИ

Кўзларингдан раҳм нури оқар шу пайт,
Ёндинг ахир дейсан менга, орқага қайт!
Раҳмат, дўстим, лекин менга очигин айт:
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Ҳақиқатни сотмоқдалар чорбозорда,
Не-не ҳақгўй қочиб юрар чет-гузарда,
Елгончилар ҳукм сураб минбарларда,
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Ҳақиқатни қутқармоққа дармон керак,
Дармон тугул, балки ҳатто қурбон керак,
Жанглар сари етакловчи фармон керак,
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Мен қаршиман турмаларга, зўрликларга,
Далаларда заҳарланиш — хўрликларга,
Мадад бўлиб пешонаси шўрликларга
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Йўлларимни ҳеч ким ҳеч вақт тўса билмас,
Ҳеч ҳаққи йўқ, қуллик энди ўса билмас,
Зулмларнинг бўронлари эса билмас,
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Тугилдикми, доим озод яшаш мумкин,
Сохталикни улоқтириб ташлаш мумкин,
Ер юзида мангу шодлик яшаш мумкин,
Мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

РЕАЛИЗМ

Мен рўйхатчиман.
Рўйхатга оламан ҳамма нарсани:
Яхшиликни ҳам,
Ёмонликни ҳам.
Рўйхатга оламан ҳамма нарсани.
Сўнг барин жадвалга соламан.
Сўнг барин қўяман столга.
Танишсангиз хулоса чиқарасиз
ҳаёт хусусида.
Агар ҳаёт яхши бўлса

Сўнг йўлингдан қаришма-қариш
Биров ўтар шу изинг бўйлаб.
Ғалабами бу ё ютқазиш —
Буни ҳеч вақт ўтирма ўйлаб.

Номинг учун жонингни ҳам тик,
Ўз шахсингни эта олгин ёд.
Аммо тирик, доимо тирик,
Фақат тирик бўлгин умрбод.

* * *

Сўзимиз ҳавода қолмасин,
дўстлар.

Сўзимиз
ҳавода қолмасин.

Сўзимиз
ҳавода қолгани —
тақдиримиз ҳавода қолгани,
тарих йўлларида турғунлик,
бахтимиз ҳавода қолгани,
эркимиз ҳавода қолгани
осилиб.

ЗАМОНДОШЛАР БИЛАН СУҲБАТ

ЖОМ

Дастурхон тўқиндир, дўстлар жамулжам,
Терисига сиғмай кетмоқда одам.
Қувончдан кўкракда ўйноқлар юрак,
Яшариб кетганга ўхшайди олам.

Бу дамни кутганман эртаю кечин,
Дўстсиз зулмат босар одамнинг ичин.
Аммо юз йил умр кечиргинг келар
Дўстликдай бир неъмат борлиги учун.

Дўстлар-ла барқ урар муқаддас орзу,
Орзули дунё ҳеч бўлмас қоронғу.
Дўстларим бор бўлса ичишим мумкин
Май тугул қадаҳда бўлса ҳам оғу.

Дўстми, ёв?— айрар босилган қадам,
Оғир курашларда билинар одам.

Ўрнингиздан тулинг, сиздан илтимос,
Мен бир сўз айтайки, сиз кўлинг баҳам.

Йиллар бамисоли беаёв хипчин —
Савалар, аниқлар дўстликнинг кучин.
Мен жом кўтараман зарб еб йиқилган,
Ер тишлаб қайтадан турганлар учун.

Булар қайтишмаган, қўрқиб қирондан,
Инқилоб йўлида кечишган жондан.
Аммо омон қолган сабил жонлари,
Ажал ҳам қочаргэн марди майдондан.

Ватан жангларини муқаддас билиб,
Сафларни метиндай мустаҳкам қилиб
Ёвга ташланганлар шунқордай тикка,
Ғаним ғовларини тилкалаб, тилиб.

Буларни туққандир матонат, чидам,
Булар тез воз кечмас ўз қиличидан.
Булар олдиришмас оғзидан нонни
ва хонлар чиқмас булар ичидан.

Булар мансабни деб, мартабани деб,
Едириб юрмаслар кўпчилик ҳақин.
Булар бўйсункишни кўришмайди эп,
Ўчиришар бошда чақнаса чақин.

Буларни йиқсалар, яна жам бўлиб,—
Тишни тишга тираб турарлар қайта.
Тағин она халқ деб ўлиб-тирилиб
Олдинга борарлар кўшиқлар айта.

Дўстлар! Томоғимга шу сўз тиқилган,
Қалқсин сақлаганлар энг сўнгги кучин.
Шу жомни олайлик зарб еб йиқилган,
Ер тишлаб қайтадан турганлар учун.

ЕЛҒИЗ ОТ ҲАМ...

«Елғиз отнинг чанги чиқмас,
Чанги чиқса донғи чиқмас...»
Бўлмаган гап, бўлмаган гап!

Чанги чиқар ёлғиз отнинг,
Донғи чиқар ёлғиз отнинг,
Фақат чопса, фақат чопса!

Ишин билса ёлғиз от ҳам,
Ҳамла қилса ёлғиз от ҳам
Бунёд этар ҳарбий ҳолат,
Ев сафларин қилар ғорат.

Худоларнинг оловини,
Уғирлаган Прометей
ёлғиз от-ку, ёлғиз от-ку?!

Босқинчилар лашкарини
биёбонда адаштирган
ватанпарвар мард Широқ ҳам
ёлғиз от-ку, ёлғиз от-ку?!

Данко ахир ёлғиз от-ку?!
Сусанин ҳам ёлғиз от-ку?!

Тўғри, фақат ёлғиз отлар
ажалидан бурун ўлар —
қурбон бўлар, қурбон бўлар.

Эвазига аммо, дўстлар,
халқин халос этар улар,
халқин халос этар улар...

ҚАДИМИЙ ШАРҚ УГИТИ

Ҳамма одамларда юксак маънавий сифатлар жам бўлсин десаңгиз, агар, аввало юрт сўраш илмин ўрганинг, бошқарув фанидан топингиз хабар.

Юрт сўраш фанини билмоқ бўлсангиз уйингизда тартиб ўрнатиңг аввал. Оилада тартиб қилмоқ бўлсангиз, аввал ўзингизни тутинг амаллаб. Кимда-ким ўзини тутгиси келса, энг олдин ҳақ бўлсин унинг юраги. Кимки юрагин ҳақ этгиси келса, самимий бўлсин фикру тилаги. Тилагим самимий бўлсин деса ким, ақлига камолот беролсин тиниқ. Ақл камолоти эса ҳар доим бутун нарсаларни билмоққа боғлиқ.

БИР САВОЛ

Иигирманчи асрнинг иккинчи яримини бизнинг пешонамизга ёзиб ташлаб кетдилар. Оталар эккан дарахт мевасидан еб тўйдик, бундай ҳуқуқ эгаси зотан, сиз, деб айтдилар.

Яхши-ёмон яшасак безовта бўлар юрак:
«қиёмат қарз» турибды

тин бермай кўнглимизга.
Келажак авлод учун
қандай ниҳол эколдик,
соясидан баҳр олиб
раҳмат айтгулик бизга?..

ҲАЙКАЛЧА

Тунда бир воқеа ёдимга тушди:
пластилиндан бир қиз ҳайкалини ишлаб,
менга сўзга қилганди дўстим Муҳаммад Солиҳ,
уни иш столимда қолдиргандим.
Бир айланиб келсам
кимдир ҳайкалчанинг оғзига
сигарет тиқиб кетипти,
бошига пиёла қоплаб.
Негадир 1941-йилнинг қишини
эсимга туширди бу воқеа.
Фашистлар
19 ёшли партизан қиз
Танянинг оғзига
сигарет тиқиб
роҳатланиб кулишарди.
Столимдаги
ҳайкалчанинг
оғзидаги сигарет
ва
бошидаги пиёла
ҳақорат қиларди
менинг руҳимни.
«Бундай иш қилмоқ учун
катта ақл талаб қилинмайди»
деди дўстим.
«Мен сизга бошқа ҳайкалча
ясаб бераман!»
дер эди дўстим.

Аmmo ҳеч юпанмас эди
гўзалликнинг
хунукликка
айланиб қолганини кўриб
ҳаҳоратланган руҳим.

БОР

Ҳали рўй бермаган жасоратлар бор.

В. Затулиевтар

Ҳали юз очмаган минг хил чечак бор,
Ҳали бэр олдинда гул фасли, баҳор.
Олдинда серқуёш кун бор улуғвор,
Ҳали юз очмаган минг хил чечак бор.

Ҳали тугилмаган тойлар бор қатор,
Ҳали кўз очмаган шерлар бор ёлдор.
Ҳали уйғонмаган қалдирғочлар бор,
Ҳали тугилмаган тойлар бор қатор.

Ҳали болалар бор, ҳали қизлар бор,
Барчиной бўлажак ширмон юзлар бор,
Белин боғламаган шер йигитлар бор,
Ҳали болалар бор, ҳали қизлар бор.

Навбат кутар кунлар қаттиқ сўроқли,
Ҳали саволлар бор оғир, салмоқли,
Жавобин тополмас кимдир яроқли,
Навбат кутар кунлар қаттиқ сўроқли.

Ҳақсизлик муқаррар топгуси завол,
Чинакам ҳамдўстлик бўлур барқарор,
Озодлик ер узра топажак камол,
Ҳали рўй бермаган жасоратлар бор.

БУРГУТНИНГ ПОЛАПОНГА САБОФИ

Учмоқ бўлса, учмоқ самога!
Пириллаш йўқ чумчуқлар каби.
Нуқта бўлиб кетмоқ осмон гумбазида,
Уфқлардан уфқларга қадамоқ назар.
Сайраш бўлса бор овоз билан!
Қичқирганда кўкларни тешмоқ!
Ҳайрат солмоқ гунг юракларга,
Бутун ерни зумда уйғотмоқ.
Бефарқликнинг темир панжасин
Қиритиш йўқ юрак қаърига!
Олишганда жон тикиш фақат:
Ҳаёт-мамот жангига кирмоқ.
Аждарларга (қашқирларга ҳам!)
Чобут, солиш тикка олдидан.
Мушуклардай пусиб бориш йўқ!
Йўқдир тагин ортга чекинмоқ.
Севмоқ бўлса, севмоқ кенгликни!
Нафратланиш зўрлик, торликдан.
Танимаслик — нима у даҳшат.
Муҳаббатга йўл очиш фақат
Диёнатни парчалаш дарҳол!
Диёнатни юракда сақлаш.
Юрак билан ва ақл билан
Зотимизни ва юртни асраш!

* * *

Космик бўшлиқларда «учар ликоп»дай
зумда пайдо бўлиб, зумда йўқолар
хотира лавҳалари.

Гоҳ олис тарихни ёритар,
гоҳ келажакни
тасаввур шуълалари.

Умид мотоцикли учиб борар
ҳаётимнинг асфальтсиз, нотекис
йўлларидан.

ФЕЪЛИМ

Пишиқ-пухта эмасди
менинг қотма зувалам.
Арзимаган нарсадан
қалбга чўкарди алам.
Менинг бу ҳолим кўриб
онам бўларди бежо:
— Бир кам икки дунё бу,
ичингга олма асло.
Кеккайганга кеккайгин
бошинг кўкка етгунча,
эгилганга эгилгин
бошинг ерга теккунча!

Усдим, ундим, улгайдим,
сал танидим жаҳонни,
Одамлар бор бераҳм,
тепиб ўтар инсонни.
Мени ҳам сийлашмади,
силлашмади бошимни.
Гўё ҳамма бир бўлиб
чархлади бардошимни.
Эгилганга эгилдим
бошим ерга теккунча,
Кеккайганга кеккайдим
бошим кўкка етгунча.

Умрим ўтиб бормоқда
гоҳ баландлаб, гоҳ пастлаб.
Лекин қўрқиб юрмайман
ёлғонларни пайпаслаб.

Не бўлса бўлаверсин,
пешонамдан кўраман.
Улсам ҳам, тирилсам ҳам
шу феълимда тураман.
Кеккайганга кеккайгум
бошим кўкка етгунча,
эгилганга эгилгум
бошим ерга теккунча.

БУЮҚ СОҒИНЧЛАР

Бугун тушимга чучмомалар кирибди.
Йиғиб-йиғиб дасталаб
сенга берармишман.
Чучмомаларни кўп бўлдим термаганимга?
Неча йил муқаддам Самарқанд йўли устида,
Сангзор ён бағрида
чўққиларга югуриб
чучмома тергандим.
Чучмома соғинчимиди бу туш?
Тоғлар,
баҳор,
юксаклик,
тоза ҳаволар соғинчимиди,
нимайди, билмадим...

Бугун тушимда яна
бўтана сувларни кўрибман,
бир ҳавасим келарди,
бир ҳавасим келарди
оқишига.

Неча йиллар бўйи
юкин сувлар,
кўллар бўйларида яшаб
шошқин сувларни соғинганимни
билмаган эканман...

Бугун тушимда яна
чақмоқлар,
қалдироқлардан кейин
жалада қолдим.
Емғир ювар эмиш бутун бўйимни.
Сочларимдан оқиб тушар эмиш томчилар.
Кўйлагимнинг сўнгги ипигача ивиб,
хохолаб-хохолаб
чошиб юрармишман далалағда,
ҳеч сизмас эмиш
қалбимга қувончлар
улканлигидан,
чирпиряқ бўлиб айланиб
тинимсиз рақсга тушармишман..
Аммо уйгонганимда
буларнинг ҳе1 қайсиси йўқ эди:
на чучмома,
на тоғ, на сен,
на баҳор,
на сувлар тошқини,
на қалдироқ, на жала..
Тушимнинг давомини кўргим келарди.
Кўзларимни чирт юмиб олдим қайта дау
Эҳ, бугунги тушим,
Эҳ, бугунги тушим.

НАЗАРИЯЛАР

1. ЭҲТИМОЛЛИК

Мен доим бир нишонга отаман
Сен ҳам шу нишонга отасан.
Мен пойлаётган нуқтани
сен ҳам пойлаётганинг
хавотирга солмайди мени.

Заррача ҳам.
Аммо сен
йўналишимиз бирлигидан безовтасан.
Ҳадиклисан.
Нега бу ҳадик,
нега?
Қўрқма, дўстим, қўрқма,
агар ўқинг ростакам бўлса.
Қўрқма, дўстим, қўрқма,
агар ниятнинг аниқ бўлса.
Бордию мўлжалга тегса
иккимизнинг ўқимиз,
барибир, фарқимиз биланар
тирноқчалик бўлса ҳам.

2. НИСБИИЛИК

Сенинг айтганларинг тўғри
лекин айни замонда нотўғри.
Гап нисбатда.
Нимага нисбатан айтяпсан сен?
Қатта ўлчовларга суянган бўлсайдинг,
мен рози бўлардим.
Қатта ўлчовларга суянган бўлсайдинг,
ўзинг ҳам кўрар эдинг:
айтганларинг тўғри бўлиб чиқмас эди,
фақат нотўғри чиқарди,
бу эса сени, мени ва ҳаммани
хаёлга толдирган бўлар эди.

3. НИШОНГА УРИШ

Уғлим! Қани бошла қайтадан...
Ҳеч ким сени тушунгани йўқ.
Ўзингни бос. Сабот-ла силтан!
Ҳали оздир сен йўқотган ўқ.

Уғлим! Тағин қайтадан бошла...
Қилт этмади биронта юрак.
Қалблар лоқайд. Барини ғашла!
Ҳаммасини кўзғатмоқ керак.

Уғлим! Бошла қайтадан яна...
Чақнаб кетсин кўзларда учқун.
Керак бўлса, сен ёна-ёна
ҳеч тинимсиз бақиргин уч кун.

Юракларга фикрингни экиб
шиддат билан такрорла тинмай.
Кетиб қолма қўлингни силкиб,
ялқовларни уйгот эринмай.

Ахир, ўғлим, тўпчилар билар:
қанчалик кўп отилса ўқлар
нишон уриш эҳтимоли ҳам,
билиб қўйки, шунча кўп бўлар.

БИР ПРЕМЬЕРНИНГ УЛИМИГА

Мен уни кўрмаганман,
У ҳам мени.
У менга ёмонлик қилмади,
Мен ҳам унга.

Аммо ўлимига ачинмай

кулдим.

Улимга кулмоқлик ахлоқдан эмас.
Аммо кулдим.

Кулдим:

Гарчи бир премьернинг ўлими

ҳеч нарсани ҳал қилмаса-да

ва бу менга ҳеч нарса бермаса-да.

Кулдим:

Чунки бу премьер ўз армияси билан
ўзга юртга кирди,
менинг юртимга бўлмаса-да.

Юртни босди,

Элни босди,

Эркин босди...

Менимга, бунда й премьерлар ўлса
йўғламоқ шарт эмас.

БЕБОШ БИР ТУЙҒУ

Бир нарса бор юрагимнинг илдиз-илдизида,
нимадир унинг номи, билмадим,
дўстга ва нафис сирдошга муҳтожликми балки.
Табассум,
қўл илиқлиги,
нафас яқинлиги,
ҳазил-мутойиба,
йилтираб-чақнаб турган ва
кўзингга тик боқолмаган кўзларнинг
кўнгилни эритувчи дарди,
гўзаллиги,
ширинлиги,
тасодифан ёноғингга
бир сония муҳрланган лаблар;
умрингда биг мартагина
ва биринчи марта
(ва балки охирги марта)
силаганинг иссиқ ва таранг кўкраклар —
буларсиз бу дунёсини нетайин мен...
Болаларча маъсум ошиқлик билан
олманими,
қоратолними,
арғувонними қучоқлагандай

бир қизни қучоқлаб,
аллақайси Анҳорми, Кайковус бўйнда
ериб, термилиб, ўзлашингни унутиб ўтирсанг,
дунёда ҳеч кимсага айтилмаган
энг теран, энг эзгу гапларингни
кўзларинг билан гапириб
ва сирдошингу ўзингнинг оламда борлигингдан
шукрона айтгандай бош оғиб
ва эркаланиб, шўхлик қилиб ўтирсанг...
Усмирликдан қолган бу бебош ва
ноҳамтар туйғуларимга,
юрагимнинг илдиз-илдизида яшаётган
бу муҳтожликка
қандай чора топайин мен
ва топиш шартми
ва топарманми...
Тавба.

БИР КАМПИР БИЛАН УПИШГАН ҲАМШИРА ҚИЗ ХОЛИДА ЗИЕЕВАГА

(Ҳазил)

Унчалик менсимай ўтма йўлакдан,
Ҳар неки бўлганда биз ҳам одаммиз.
Севмасак севмаймиз юрак-юракдан,
Агар севиб қолсак собит қадаммиз.

Бурнингни жийирма, юзлари таранг,
Осмони фалакда юрмагин бунча.
Сен агар париваш Холида бўлсанг,
Миразиз Аъзамман мен ҳам ўзимча.

Нозли рафторингга бир қараб қўйиб
Баҳо беролгувчи йигитман «шайтон».

Беписанд ўтмагин қовоқни уйиб,
Бир калака қилсам кулгувси жаҳон.

Ке, қўй, хафа бўлма, бир гап солдим-да,
Тегажаклик қилдим, тилим қичишиб:
Нима маъни топдинг менинг олдимда
Қари-қартанг кампир билан ўпишиб?

Шундай чиройли қиз оппоқ ва барно
Ҳеч вақт ўпишарми кампир билан ҳам?
Бўсани кампирга кўрарми раво,
Гунчани хазон-ла кўрарми баҳам?!

Мен сенга айтайин шундай матлабни:
Қизни кампир ўпса йўқ кўрар кўзим.
Бундай тоза ақиқ сингари лабни
Мўйловли мард йигит ўпмоғи лозим.

ҚАЛБИМНИНГ БИР ТОМОНИ

Хаёлимда қалбим баҳайбат эди.
Ҳеч нарсани тугмас ичига,
кечиришни билар,
унутишни билар,
кенглигини қилар дея ўйлардим,
Йўқ,
кечиролмас экан баъзи нарсаларни.

Хусусан хиёнат,
хиёнатни кечиролмас экан қалбим.
Бир дўстим хоин бўлиб чиқди.
Мен уни йўлидан қайтармоқчи бўлдим.
У сўзимга кирганини билдирмоқчи бўлар менга.
Балки хоинликни ташлагани ростдир.

Аммо...

**Аммо уни кўрсам кўнглим айнайди.
Туғилгандан бери ҳаммомга бормагандай
ҳис қиламан ўзимни**

уни кўрсам.

**Келажак қоп-қоронғи бўлиб кўринар
уни кўрсам.**

**Сочимда оқ тола кўпаётганини
ҳис қилиб тураман
уни кўрсам.**

**Кўзларим очиқ бўлатуриб
гулларни кўрмайди,
қушларни кўрмайди,
қизларни кўрмайди
уни кўрсам.**

**Оғир-оғир ўйларга ботаман:
у ахир асл инсон фарзанди эди,
асл инсон фарзандида
нечук, қайдан туғилди хиёнатга майл?!
Қим уни хоинга айлантирди
қайси кўзбойловчи?!**

**Хаёлимда қалбим оламдай кенг эди,
аммо хиёнатга тор экан,
бир хиёнатни ҳам кечиролмас экан ҳеч қачон
мен баҳайбат деб ўйлаган
ана шу бечора сахийгина қалбим.**

БИР СЎЗ БОР

**Бир сўз бор оламда аламли, ғамгин,
андиша аталмиш камтарин бир сўз,
Гарданга олар у ҳаёт заҳматин.
Ёш келиндай орли. Тикмас кўзга кўз.**

Тўғри, андишанинг оти қўрқоқдир,
доим камситилар андишали шахс.
Андиша кўпинча ёлғиздир, тоқдир
ва бўлар-бўлмасга бошламайди баҳс.

Сен унга ниш урсанг, индамайди у,
шарт айтиб ташламас сен кутганингни.
Аммо бу кўрсатар ноҳақлигингу
андиша нелигин унутганингни.

ҲОЛАТ

Бир сиқинти кирди кўксимга,
кетмаётир ҳайдаган билан.
Оҳ, у боқса менинг кўзимга,
қандайин дош бераман, билмам.

Алдамоқда уни бировлар,
мен биламан, у билмас локин;
айтсам гангир, балки каловлар,
айтмасам мен ўртада хоин.

Гап қўрқишда эмас мутлақо,
андишалар ёқар ичимни.
Ҳеч нима йўқ оламда бақо,—
ўйлатмапти бу гаплар кимни.

Аммо бор-ку раҳм ва шафқат,
адолат ҳам бор-ку оламда!
Каммиди у чеккан машаққат,
қоврилгани шунчалар ғамда?

Нега керак уни алдамоқ,
кимга керак уни камситиш!
Бунингсиз ҳам қалби — минг ямоқ,
бунингсиз ҳам қалби — дарз идиш!

Арзимаган бир зарба билан
осон уни синдириб ташлаш.
Аммо нега керак бу, билмам,
кимга керак бундай иш бошлаш?!

Бир сиқинти кирди кўксимга,
кетмаётир ҳайдаган билан.
Оҳ, у боқса менинг кўзимга,
қандайин дош бераман, билмам.

Мен таниган, мен ҳурмат қилган
одамларнинг ноқис ишлари,
сўнгра лоқайд фоз юришлари
йиғлатмоқда мени дафъатан.

ИТЛАР УВЛАШИ

Итлар увламасми сизлар тарафда,
Нечун ўчиб кетди рангингиз бирдан?!
Итлар ҳам нолийди, ҳа, ҳафта-ҳафта,
Итлар ҳам шиквалар қилар умрдан.

Соғинчлар бағрини эзар ногаҳон,
Ногаҳон калтак ер, дардга чалинар.
У ҳам ёш пайтларин эслар ногаҳон,
Тақдирга, ёруғ кун сўраб, ялинар.

Елғиз ўзимизни ўйлаб ҳаммамиз,
Чўмиб шаҳарларнинг шов-шувларига,
Тирикчилик экан, ҳеч ўйламабмиз,
Лоқайд бўб кетибмиз ит увларига.

УЙҚУСИЗЛИК

Уйқум келаётир.
Қаттиқ ишлаганман,

Аммо ухлолмайман нимагадир.
Қовоқларимда муаммолар юки.
Сезиб турибман
Кўзларимнинг оқи қонталаш.
Қип-қизариб кетган.
Юрагимда
севгисираган
одамларнинг ташвиши.
Ташвиш юки кўзларимнинг
юмилишига
йўл қўймаётир.
Мен ухлашим керак.

ФОТОСУРАТГА ҚАРАБ

Улғайган кўз билан қарайсан менга,
Нима у, дил ўртар ғамга ўхшаган?
Адашдим, дейсанми, келиб заминга,
Нимадир у савол, кўзда яшаган?

Қўй, мени безовта қилма бунчалик,
Мен чақноқ кўзларни кўраман афзал,
Данко юрагидай порлоқ ва тетик
Етакчи нур керак кўзларга, гўзал.

МУҲОЖИР ДУСТИМГА

Мен сенга нима ҳам дердим, дўстгинам...
Юпатиш қандайдир кичкина,
бачкана...
Юпатмасам яна кўнглим тўлмайди.
Сенга ер юзининг энг гўзал, умидбахш
Дурдона сўзларин айтишим мумкин.
Аммо бундан не фойда?
Сўз ахир нимадир?
Сарин шаббода:

Кўнгилни сийпалар ва ўтар-кетар.
Мен сенга нима ҳам дердим, дўстгинам...
Сенга юрагимни берардим, аммо —
юрак — диёр эмас, ватан бўлолмас.
Юрак тўлқинимни барин берардим,
денгизга ўхшамас ҳаяжон аммо.
Мен сенга нима ҳам берардим, дўстгинам...
Кел, яхшиси, қардош,
Қўлни қўлга бер,
«Тошли, тиконлидир саодат йўли».¹
Юр, кетдик жангларга битмайин бардош,
Очликда қолмасин кўнгиллар чўли.
Халқларнинг бахтини яширган бўлса ким,
қўлидан,
қўйнидан
юлқиб оламиз.
Халқлар дўстлигининг қудратин кўрсатиб
ҳайқириб оламга довруқ соламиз.

ХАЛҚЛАРНИНГ КЕЛАЖАГИ

Мен халқларнинг келажагин ўйлаганда
кўринади кўзларимга алланималар,
порлоқ-порлоқ,
ширин-ширин алланималар,
симоб-симоб,
майин-майин алланималар.
Кўнглим сезиб турар:
энг бахтиёр халқ бўлажак ҳамма халқлар;
энг озод,
энг эркин,
энг ҳур,
энг мағрур,

¹ Расул Ризодан.

кўкларда чарх уриб учган қушлардай,
тоғлардан водийлар сари ўзича
буралиб-буралиб оққан сувлардай,
кўкларга бўй чўзган чинорлардай
асрий-асрий ёшли,
энг қуёшли халқ бўлажак
Ерим халқи.

Ташландиқ,
кераксиз
нарсалардай
қўғирчоқлик ва сохталик
унут бўлар у чоқ,
халқлар бир-бирини таламагай,
тушунажак бир-бирининг урфи, тилини.
Бошланур шуълалар,
қуёшлар даври,
Кўзлар ёшланса гар, бахтдан ёшланур.
Мен халқларнинг келажагини ўйлаганда
кўринади ширин-ширин алланималар...

* * *

Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.
Маъруф Жалил

Чорлай-чорлаи айтио ашула
уфқларда кутарман сени.
Кўзларимда сўнгунча шуъла
уфқларда кутарман сени.

Етиб борар бир кун овозим
ва англарсан қалбдаги розим,
келарсан-ку, эй сарвинозим,
уфқларда кутарман сени.

Адашганми истакларим ё
ва орзулар топганми фано?
Кўзларим тўрт бўлиб бемаъно
уфқларда кутарман сени?

Акаларинг зўрми, буюкми?
Базмлари жуда қуюқми?
Қорнинг тўқми? Умидинг йўқми?—
уфқларда кутарман сени.

Сочинг танғиб, телпакми кийиб,
келгин ахир, Барчиним, ийиб,
рақибларни қўяйлик тийиб,
уфқларда кутарман сени.

* * *

Эсингдами, жоним, пахтазор туни,
«Беш йиллик» совхози, ариқча бўйи.
Мен баъзан илжайиб эслайман уни,
Уша тун бўлганди қалбларнинг тўйи.

Қўлларинг елкамда, кўзинг кўзимда,
Лабларинг титрарди, бўса тиларди.
Ихтиёр кетганди менинг измимдан.
Бизларни эркалаб шамол еларди.

— Ҳой-ҳой фалончию! Фалончихонуу!—
Сени излаб қолди дўстинг Дилором.
— Ҳой-ҳой пистончию! Пистончихонуу!—
Сени излаб қолди қизлар беором.

Сен-чи? Индамадинг. Қотиб турдинг тек,
Маҳкамроқ қучишиб ўтдик панага.
Зўрға ажралишдик. Сўнг... учрашмадик...
Ажралишиб кирдик янги санага.

ЭГИЛГАН БҮЙИНЛАР

«Эгилган бүйинни кесмайди қилич...»
Эгилган бүйинни кесмаса қилич,
Қиличлик номини ўчирмоқ керак,
Эгилган бүйинни кесмаса қилич.

Эгилган бүйинлар эгилиб яшар,
Эгилган бүйинлар қилар ҳар ишни.
Яшаса бўлгани эгик бүйинлар
Юз йиллар орқага суриб турмушни...

Эгилган бүйинни қилич кесмас, деб
Яшамоқ керакми бүйинни эгиб?
Дўстларим, дўстларим, қўшилмангиз ҳеч,
Бүйинлар тик бўлсин кесса ҳам қилич...

ҚОРА ДЕНГИЗ УРДАҚЛАРИ

1. УРДАҚ МОНОЛОГИ

Менинг беланчагим — Қора денгиз.
Бошимни кўксимга эгиб,
мудрагандай

Чайқала-чайқала ўтирарман
тўлқинларнинг устида.

Поёнсиз денгизларнинг чайқалишлари
Осмонга гувиллаб отилишлари
Қирғоққа асабий урилишлари
Менинг беором юрагимга
ором бағишлар,
билсангиз.

Мен тўлқинларни севаман,
Мен чексизликни севаман,
Мен хатарли ва нотинч ҳаётни севаман.
Мен ихтиёримни берганман тўлқинларга...

Мен яшашим мумкин эди, ерда,
одамлар қўноғи ичида.
Емишим, дон-дуним тайин бўлар эди
агар хоҳласам.
Аммо менга керак эмас, бир хил ҳаёт,
қарам ҳаёт.
Мен ўз насибамни ўзим топиб ерман
Шу гувиллаган тўлқинларнинг бағридан.

2. БҶРОНЛАР ВА ҶРДАҚЛАР

Қора денгиз — ўрдакларнинг беланчаги.
Аммо шамол қаттиқ бугун Қора денгизда.
Аммо қор ёғмоқда бугун Қора денгизда.
Тўлқинлар қирғоққа урмоқда қутуриб,
тўлқинлар тошларни,
илдизларни —
сув ҳайвонларини —
бутун бир оламни
қирғоққа
улоқтирмоқда бугун,
қайда қолди экан ўрдаклар?
— Тинчроқ қўлтиқларга йигилишар,— деди Валя.
Ўрдаклар тошларга урилмоқда, ана,
ҳалок бўлаётир ўрдаклар, Валя,
бир-бир қирилмоқда ўрдаклар, Валя,
бўронлар бошига етмоқда ўрдакларнинг
ана шу олачипор,
чиройли ва мағрур,
ўзича умр кечираётган,
қарамликни севмаган,
эрксевар ўрдакларнинг
бошига етмоқда бўронлар,
ўрдаклар қирилмоқда, Валя!

1977, декабрь, Пицунда

ҚОРА ДЕНГИЗ БИЛАН ХАЙРЛАШУВ

Ш. А. га

Хайр энди, Қора денгиз,
Хайр энди, катта сув.
Қун кўрарман яна сенсиз,
Мени олиб кетар «ТУ».

Сирдарёнинг бўйларида
Сени ўйлаб юрарман.
Сен ҳақингда афсоналар
Ениб куйлаб юрарман.

Чақир, яна келай, дея
Тўйгани шов-шувингга
Жон-жаҳд билан танга отдим,
Қора денгиз, сувингга.

Қора денгиз, эрки денгиз,
Қирғоғингда юргим бор.
Бир ой эмас, бир йил эмас,
То ўлгунча тургим бор.

Аммо-лекин, иложим йўқ,
Жон денгизим, кетарман.
Бутун севги-муҳаббатим
Ич-ичимга ютарман.

Бир сўз айтай қулоғингга
Чиқар чоғи шу «Ту»га:
«Мен келаман қирғоғингга
Куйлаш учун мангуга».

НОГАҲОНИЙ БИР ТАСАВВУР

Орадан беш йил ўтар,
Ун беш йил,
Йигирма беш...
Умр берса
мункиллаган чол, кампирлар бўлармиз.
Утираркан бир кун ақрабо-хеш,
бу чоғларни эслаб кулармиз.
Кула-кула эслармиз ҳаммасини:
эсингдами, дермиз, анов-манов гаплар,
эсингдами, мулзам қилгандим сени,
эсингдами, сен қўйган талаблар?..
Оддий нуқсонлардан аччиқланиб
ҳукм чиқарардик қатъий, юз-хотирсиз.
Юрардик қанчагача бир-бировни яниб...
Энди ўша кунларни кўмсаб кулармиз.
Асосий масалада ҳар қалай
тўғри юрганимиз бўлар эътироф.
Ёзган китобларни эслармиз бир талай,
худди яратгандай афсонавий Қоф.
Орадан чорак аср ўтар,
балки кўпроқ...
Кумушдай оқариб кетар бошлар.
Кўзлари парпираб, нигоҳлари чақноқ
кириб келар эшикдан бош суқиб
ёшлар.
Балки аччиқланиб,
кулгимизни қистатиб
улар, нажот излар,
биздан ҳамдари излар.
Уларнинг феълидан
ўзимизни таниб,
жилмайиб қўярмиз,
учрашиб кўзлар.
/ Биз уларнинг қаттиқ туришларин пойлаб

жиддий

чимирамиз қошларни.

Билиб билмасликка олармиз атайлаб,
қўллармиз, давомимиз бўлган ёшларни.

* * *

Сафларга қараб юрмоқ хайрли иш, дўстим,
сафларга қараб юрмоқ...

Сафларга қараб юрмоқ жабҳани мустаҳкамлар,
қалбларга бардамлик бахш этар.

Олдинга ўтганда, ёндош дўстларнинг
қолидан бохабар бўлмоқлик керак,
қолмасин орқада улар оғриниб...

Олдинга ўтганда, қолган дўстларнинг ҳам

Олдинга ўтишин кутмоқлик керак
сабр қилиб, зийраклик қилиб.

Бизнинг ҳеч биримиз

ёлғиз-ёлғиз

улкан бурилишлар қилолмаймиз.

Агар кетар бўлсак

ёлғиз-ёлғиз,

йўқолиб кетармиз бўронларда беиз.

Раҳмат эшитмасмиз келажак авлоддан,

агар кетар бўлсак

ёлғиз-ёлғиз.

Тарих кечиролмас, асрлар кечиролмас,

агар кетар бўлсак

ёлғиз-ёлғиз.

ХАЙРЛАШУВ

Улфати чор бўлиб ўтирар эдик

гуржилар, абхазлар, ўрислар билан.

Боржом сувин ичдик, пўртаҳол эдик

кўкату шоколад, ирислар билан.

Ёнда Қора денгиз, ҳаяжонли сув,
ўртада бир суҳбат ширин ва тотув.
Раҳмат мандаринга, тўйдим лимонга,
энди мен қайтаман Ўзбекистонга.

Бугун туш кўрибман, буни кўринг-а,
ўртага қўйибсиз лаганда таом.
У худди ўшармиш бизнинг норинга,
еб кўрсам мазаси бошқача тамом.
Қазили-қартали норин соғиндим,
тандирнинг қип-қизил нонин соғиндим.
Раҳмат, очиқ юзу туз билан нонга,
энди мен қайтаман Ўзбекистонга.

Уч-тўрт марта бўлдим сиз тарафларда,
барини — ёзлару кузларни кўрдим.
Олма суви ўйнар юзлар, лабларда —
кўркам болаларни, қизларни кўрдим.
Раҳмат, қадрдонлар, жон фидо жонга,
энди мен қайтаман Ўзбекистонга.
Тошкентнинг ҳотамтой ёзин соғиндим,
ўзбек қизларининг нозин соғиндим.

Йўллар кафтдай текис, йўлақлар мрамар,
сердарахт сўқмоқлар тошлиғу қумли.
Ўйинлар, қўшиқлар оқшому саҳар,
кулгилар сержаранг — бирам юқумли.
Раҳмат очиқ юзли азиз мезбонга,
энди мен қайтаман Ўзбекистонга.
Олтиндай сап-сарик ерни соғиндим,
ўзбекча ёзилган шеърни соғиндим.

1978, Пицунда

Бу олам сирлидир, ҳаёт ранг-баранг,
кўзларингда қолар ажиб хотира.
Ҳар куни кўрганинг оқ ранг, қора ранг
«Хаёл кўзгусидан ўчмайди сира».¹

Чексиз, чегарасиз пахта майдони.
Қуёш ботган ҳориб. Уфқлар хира.
Пахта ортмоқлаган қизлар сурони
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Уқдай учиб борар ҳарбий поездлар,
олисда, болалар қичқирар: ура!
Поезд чароғида параллель излар
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Учоқлар тўқнашар кенг самоларда.
Ҳавода жасадлар. Мудҳиш манзара.
Ун етти футболчи навқирон, сара,
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

«Фалончи давлатнинг ҳарбий бюроси
фалон эл бўйнида пашшадай хира»---
Радиога сиёсий шарҳчи сиймоси
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Уколдан қулайди буюк бир олим,
лоқайд кетиб борар ёш бир ҳамшира.
Катта устунидан ажралган илм
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Ҳашам. Карнай-сурнай. Қизлар. Болалар.
Чувиллаган даҳа. «Пахтакор». Хадра.
Дилга ором берган ёруғ жилвалар
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

¹ Фафур Фуломдан.

ЧААДАЕВ ИЗТИРОБИ

*Бир кунн Чаадаев Царское Село
богида бағрини ерга бериб йиғлаб ётган
экан. Турғазиб сабабини сўрашганда
қўйидаги сўзларни айтибди.*

Ун иккинчи йил ҳам ўтди,
ўтди неча замонлар.
Юрган эдик ушалар деб
бизнинг орзу-армонлар.
Қани гўзал ваъдалару
Қани ўша озодлик?
Она халқим ҳамон хароб,
кўнглида йўқ ободлик.
Ҳамон кифтдан босар заҳмат,
ҳамон манглай қора тер.
Биз топамиз,
улар ейди —
ҳайрон титраб қолар ер.
Душман ҳам бир,
жигар ҳам бир,
топмаган ҳам,
топган ҳам.
Бошқаради бутун юртни
калтабин бир муттаҳам.
Энди қандай бош кўтариб
юрамиз бу оламда?
Биз халқ учун урушгандик,
Ватан учун у дамда.
Қани Ватан?
Қани ҳурлик?
Қани номус?
Қани бахт?

Қолмади-ку шарму ҳаё,
бир инсонда дадил шаҳд.
Йўқ, биз тўйдик,
кетсин энди,
янгилансин бу тузум,
янгиланмай қолса тузум
бизга бўлмас ҳеч тўзим.
Қани, туринг, ҳей зобитлар,
аслзода йигитлар!
Уянгизни, хотинларни
ташлаб чиқинг, бургутлар!
Сиз эл учун жон тиксангиз
у ҳам сизга тикар жон.
Эл учун бош тикмасангиз
бахт топмассиз ҳеч қачон!

* * *

Курашга отланар дастлаб йигитлар,
изларидан кетар севган қизлари.
Эрта-кеч тикилиб олис йўлларга
толлар оналарнинг ҳорғин кўзлари.

Индамас,
таптортмас

фарзандлар қайтмас,
тинарлар на совуқ, на кун тигида,
шунда оналарнинг юраги портлаб
майдонга чиқишар жон аччиғида.

Сўнг барин оқизиб кетар бир оқим,
кейин хатоларни тузатиш маҳол.
Ё ҳаёт, ё мамот бўлар масала,
ўша кун туғилар мурғак истиқбол.

У М Р

У бир кун алданди ва бу оламда
ҳақиқат йўлини севди, жўралар.
Енгил ҳаёт билан танишган дамда
машаққат йўлини севди, жўралар.

Армонли болалар йиглаб турганда,
юпанмас бевалар оҳлар урганда,
эркка зор йигитлар санғиб юрганда,
мурувват йўлини севди, жўралар.
Ўзи топганини ўзи ейолмай,
ўзи тикканини ўзи кийолмай
ҳайрон турганларга бир сўз деёлмай,
адолат сўзини севди, жўралар.

Бу олис йўлларда юрди-ю, ҳориб,
жанжал-суронларга чўмди, йўқолиб.
Қайтиб келгач қалбин тилкалаб, ёриб,
ҳаловат йўлини севди, жўралар.

* * *

Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Узунлиги дастидан
толиқиб кетди кўзим.
Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Шунда ҳам қанча дўстим
таниб олмади ўзин.
Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Муроса қилолмадим
юрагим билан ўзим.

* * *

Ёшлик бир асрдай туюлар

ёшликда:

ёшлик осмонининг туби йўқдай,

ёшлик уфқи

уфқсиздай,

гўзаллик абадийдай

ва оламнинг тақдири

қўлдан ҳеч қачон кетмайдигандай...

Вақтнинг қадрига етмайди одам

ёшликда...

Сўнг шошилиш,

сўнг афсус

ва қулаш ҳолбуки...

БИЛАВИЙ ҲАЁТ

МЕРОС

Отам кетганида уч бола эдик,
онам 24 ёшида қолди,
шубҳасиз,
қаровсиз қизини
бобом ўз ёнига олди.
Ҳовлини 20 минг сотган йилимиз
ўлкада айирбош бўлди пулимиз,
икки минг сўмни ҳам қарз олиб бир одам
қайтиб беролмасдан ўтди оламдан,
шундай қилиб, отамдан,
мерос бизга фақат
қорахат.

1942 ЙИЛ ФЕВРАЛИ

Уч бола ўтирар танча ёнида,
Уч бола ўтирар мурғак ва иноқ.
Дунё ташвишлари йўқдир қонида,
Лабларда табассум, юзлари қувноқ.
Уч бола ўтирар танча ёнида,
Шовқинлаб-шовқинлаб қилишар кенгаш:
«Энди мен йиғлайман чиқиб ҳовлида!»
Ҳовлига чиқишни қилишар талаш.
Уч бола ўтирар танча ёнида,
Ҳовлида тумонат, мотамсаролик.
Холалар, аммалар, мўйсафид дада
Кўзлари, қалблари ёшли, яралик.
Ниҳоят, ҳовлига чиқар бир бола,
Бағрига босади қариндош-уруғ,
«Отасиз қолдингми?»— йиғлайди хола.
Бола вужудида ўрмалар совуқ.
Танчага қайтади қалтираб дир-дир,
Отасизлик недир билмайди бироқ.
Уруш не дегани, тинчлик нимадир,
Беҳабар кўнглида исмсиз қийноқ...
Уч бола ўтирар танча ёнида,
Қайтадан шовқинлаб қилишар кенгаш:
«Энди мен йиғлайман чиқиб ҳовлида»,
Ҳовлига чиқишни қилишар талаш.

* * *

Болалигимда ётардим айвонда,
қаршимда, шовуларди тераклар.
Теракларнинг шовуллашин эшитсам
ҳали-ҳали ўйноқлар юраклар.

Тебранган тераклар овози
уйғотар англашилмас ҳаяжон...

Нимадир у қалбимнинг ичида,
не сабаб безовта бўлар жон?

Дунёнинг энг гўзал товушими
терақларнинг шамолда шовуллаши?
Терақ таъига етакланг, баттоллим тутса,
бош эгарман, тарқалиб юрагимнинг гаши.

УМИДЛИ ДУНЕ

Катта ўғлим
Пластиндан
Бир чавандоз ясади:
Қўлида қилч,
Қўксиди қалқон,
Қўзларида ўт.

(Ботир йигит бўлажак катта ўғлим
омон бўлса.)

Ўртанчам
Чавандознинг ёнига
Бир ит ясаб қўйди.
Итнинг чавандозга маҳлиёлиги —
Бир табассумида.
Яхшилиқми, меҳрми,
Оламда ботирлар борлигидан
Қувонишми,—

Ҳар ҳолда нимадир
Жуда улуғ нарса бор эди унинг итида.
(Санъаткор йигит бўлажак ўртанчам,
омон бўлса.)

Кенжам акаларининг бу совғаларини
кўриб ўтирарди,
лабларида табассум,
юзлари тўла завқ.
Келди қўшнимизнинг боласи,
— Вуй, яхшилигини!— деди ҳаваси келиб.

— Ма, сенга шулар, ма, сенга!— деди кенжам
«чавандоз»ни ва «ит»ни унинг қўлига тутиб.

(Бор-йўғини одамларга улашувчи хотамтой
йигит бўлажак кенжа ўғлим, омон бўлса.)

ОТАСИЗ БОЛАЛАР

Уруш ютиб юборди не-не оталарни,
отасиз болалар кўп камситилдилар бу дунёда.

Отасиз болаларнинг оналари кўпинча
таъқиб бўлди
бегона кўзларга ва

отасиз болалар оталари ўрнида
оналарини ҳимоя қилдилар
оналарин эаги олдига ўтиб...

Отасиз болалар бир бурда нонни
кам едилар бу дунёда ва
қаноат нималигини ўргандилар.

Отасиз болалар неча-неча узун-узун йиллар бўйи
камситилдилар:

болаликда ҳам, ўсмирликда ҳам
ва ҳатто оёққа турганда,
ишга жойлашганда ҳам:

шунга қарамай

отасиз болалар улғаявердилар,
ташвишлари, аламлари ичларига кўмилиб

Ва бир куни ўзлари ота бўлдилар
отасиз болалар

қалбларида инжу-инжу изтироблари билан,
ҳар ҳолда отасиз болаларни
йўқотиб бўлмади бу дунёдан,

э-эҳ...

йўқотиб бўлмади!

* * *

Үн ойлик бир қизчам йиқилиб
ўн кунда ўтганда оламдан,
Шундогам юрагим сиқилиб
Қутилмай юрганда аламдан,
Қарашиб кўзимга таънали
Боболар бошимни эгдилар:
«Оталар гуноҳи туфайли
Болалар кетишар» дедилар.

* * *

Уринма, севгилим,
озгина дам ол,
ҳали ҳаққинг кўпдир ёшликда сенинг.

Юр, кўча кезамиз,
юрақол энди,
кел, кўлингни берақол кўлимга.

Нега ҳарсиллайсан,
секин юрайликми,
нега кўзларингдан тўкилар руҳсизлик?

Нима зериктирди,
нима чарчатди,
менми юрагингга озор ташлаган?

Дарахтларга қара, оппоқ либосли,
худди келин тушган пайтингнинг ўзи,

чаналарга қара, учар тепалардан,
қор коптоклар ғизиллар ҳаволарда,
яхмалак отар типирлаган оёқлар.

Кўмсамадингми сен болалик,
шўхликни?

НАФОСАТ СОҒИНЧИ

Мен чучмоманинг эгилиб туришини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Мен чучмоманинг нозиклигини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Мен чучмоманинг товланишини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Паришонлиги, силлиқлигини, солланишини,
ўйчанлигини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Ичида кўшиқ айтаётганга ўхшар чучмома,
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Кўнгилда шўхлик уйғотадиган қирлар бағрини,
соф ҳаволарни севар чучмома.
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Аммо сен йўқсан, нозик ниҳолим,
чучмома бор.

ХОТИННИ ТЕРГАШ

(Эр психологияси)

Хотиним ишидан бўшади,
Чиқиштирадилар.
Бошқа иш топдию хотиним —
ойлиги ёмонмас,
ҳаммаси жойида,
аммо бу қалбимнинг
тўхтовсиз оғриги
нимадан,
қаердан,
билмайман...
Ҳой, менга қара, хотин,
аҳмоқ,
намунча бошимни қотирдинг
«ҳаққим, ҳуқуқим» деб
жавраб?!

* * *

Ён, юрагим, ён!
Куйдирдинг,
Узинг куй,
Бузгун оловлигинг
бўлсин намоён!
Куйдирганинг қалбнинг
қичқириғини
эшитдинг-а?

Уқдай.
Уқ еган бургутдай.
Барқ урган забардаст йигитдай.
Эвоҳ, томирда қон
Урди бонг.
Гувламоқда ҳамон тинимсиз.
Бошим глобусдай чир-чир айланар.
Мен билмадим нима қилишни,
дўстлар, билмадим.
Уз онам деб
Уғлимнинг онасини,
унинг гурурини
топтаб ташладим,
топтааааб.
Тузукроқ бир чора тополмадим,
дўстлар...

* * *

Ҳар бир одам бир одамдан умидвор,
ҳар бир одам муҳаббат излайди.
Гурури ҳар қанча бўлмасин улугвор,
ҳаётдан бир нажот излайди.

Сен нима истайсан, Миразиз Аъзам?
Сенга бу оламда нима етишмас?

Сенга халал берар қандай гўббр, хас?
Ичингда нима у сизловчи баъзан?

Онанг бор, боланг бор, йўлдошларинг кўп,
Эгнинг бут. Қорнинг тўқ. Уй-жойинг тайин...
— Билмайман, таърифлаб беришим қийин,
ҳар қалай мен ҳасрат чекмам атайин.

* * *

Югураман,
Югураман,
Фикран югураман.
Нимага улгураман,
Билмайман.
Соат чиқиллайди,
Чиқиллайди соат.
Вақтнинг ҳаракатин
Кўриб тураман.
Хотиним тушида соат кўради,
Назарин қоплайди паришонлик.
Соатга қарайман,
«Чиқ-чиқ»лардан
Юрагим бўлади
яра-нишонли.

Ишламоғим учун:
Ухлашим керак,—
Вақт югуради.
Уғлимни ишга банд қилишим керак,—
Вақт югуради.
Кўнгли синиқ онамнинг,
Йўқлашим керак,—
Вақт югуради.
Ичида нима гап, билишим керак,—
Вақт югуради.
Вақт ўтиб кетади,

Утиб кетар шанба,
Утиб кетар шошиб якшанба куни.
Вақтнинг йўлларига

Қандай бўлар экан

қўйиб бўлмас дамба,

умрим якуни?

* * *

Эндигина қовушган ошиқ сингари
айрилиқ кунлари олдидан
сийпалардим қўлларини
термилардим кўзларига
у эса қарамасди кўзларимга
жавоб қайтармасди қўллари
ва самолётга минаркан
сира бир қайрилиб қарамади орқасига
болалар чопқиллашарди аэропортда
Мирсодиқ Мирвосил Мираҳмад
саккиз ёшли, етти ёшли ва икки ёшли
ўғилчаларим
менга қўл силкиб-силкиб кетишарди
у эса
сира бир қайрилиб қарамасди
орқасига
юрагимда ҳукмрон эди
Баҳайбат бир Ёлғизлик.

ШАҲАР ҚЎЙНИДА

Бу шаҳар — жуда улкан шаҳар,
Аммо сен йўқсан,
Нақадар кўримсиз шаҳар бу шаҳар.
Кечалар гўзал, кечалар сўлим,

Аммо сен йўқсан,
Узун каравот узра,
 тун қўйнида
 устма-уст қоқилди киприklar
 тонг қушлари сайрагунича.

Уч кундан буён гувиллар аэропорт:
Аммо сен йўқсан,
Самолёт келар,
Самолёт кетар,
Хувиллаган оламнинг
 хувиллаган аэропортида
 қадам товушлари эшитилар
 бир йигитнинг.

АГАР СЕН КЕЧ КЕЛСАНГ...

Агар сен кеч келсанг
юрагим мунғая бошлар.
Нега шундай, нега?!

Агар сен кеч келсанг
оёғимни қўядиган жой йўқ,
жарлик ёқасида тургандай
ҳис қиламан ўзимни
Нега шундай, нега?!

Агар сен кеч келсанг
уйимизнинг эшигини очгим келмайди...
Кечалари узоқ-узоқдан қарайман:
чироғи ёниқ тўртта дераза,
ўтмишнинг азиз хотирасидай
кўнглимнинг теран-теранларида
бир оғриқ қўзғайди.

Агар сен кеч келсанг
ёруғлик кўзларимни,

қўшиқлар қулоқларимни,
қирқ ёшим ҳаётимни
ҳақорат қила бошлайди.
Агар сен кеч келсанг...
Билмадим: келмасанг, нима бўларкин,
агарда келмасанг...

* * *

Саволим ҳавода қолди муаллақ.
Чақмоқ ваъда қилди жумланг булути.
Ажабо, не эди у қонли шафақ
ва хумор кўзларнинг машъум сукути?!

Хавотир аталмиш қари ўтинчи
ичимда ненидир болталамоқда.
Бир гапдан бузилар оламнинг тинчи.
Сен беғам юрибсан узоқ-узоқда.

* * *

Мен бугун —
шу соатда
сени 13 йил бурунги
қиёфада кўрмоқ истайман:
қувноқ, жасур, меҳнаткаш...
кўзларингда юксак орзулар.
Мен сенинг шу рангинг кўрмоқ истайман,
Мен сени шу ҳолда соғиндим жуда.
Аммо сен ерда ер бағирлаб кетаётирсан.
Мен сени кўриб турибман,
Сен мени кўрмаётирсан.
Менга ёлғизлик малол келаётир
Сен мен билан бирга эмассан

Биласанми, сен керак, эмассан.
Менга бундай ер багирлаган, шупчаки,
қолдан тойган, майдондан қочган одамлар қатори
бир тусда...

Биласанми, бугун орамиз неча миллион километр?
Демак, тонналардан

граммаларга ўтиш учун
турмушнинг катта-кичик
зарблари етарли экан-да?

Сенинг тошинг граммлар бўлишини истамайман,
биласанми?

Йўқ, йўқ, дўстим!

Ё сен мен истаган одам бўласан,

Ё биз ҳеч қачон бир-биримизни танимаганмиз.

* * *

«Пуп-пуп»лама, сассиқпопишак,
кароматинг қилмагин баён.
Менга бари олдиндан аён,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

Қадрим излаб югурдим ҳалак,
тополмадим, бўлгани бўлди.
Пешонамдан кўраман энди,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

Кўп турмайман бунда жонсарақ,
миндим асов тақдир отига.
Ё бахт берсин, ё ўлдирсин, ҳа,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

* * *

Бугунги хайрлашув тонги
кўзларингда тинмади оқим.
Ерга эмас, ичимга тўкиларди
шўртанг сув.

Биз уч ой яшадик бегоналардай.
Бир ҳафталик топишувдан кейин
сени ташлаб кетмоқдаман
яна узоқ муҳлатга.
Кетишимдан астойдил хафа бўлдинг:
«кетказгим қелмайди сизни» дединг,
гўё мен урушга кетаётгандек.
Кўзларингга қалққан бу мўлдир,
бу аза, бу азоб, ғам-алам
мен билан ёнма-ён жўнади.
Сени юпатишим керак эди, биламан,
тилим бурилмасди тасалли учун.
Кошкийди тушунмасам юрагингни,
кошкийди кўрмасам юрагимни.
Биз унутилмас озорлар бердик
бир-биримизга,
биз излаяпмиз бир-биримизни
қоронғиликда
қўлларимиз узатилган бир-бирига.
Аmmo тополмасмиз бир-биримизни.
Охири мажҳул йўллардамиз
иккимиз ҳам.

СЕВГИ ФАСЛЛАРИ

МУҲАББАТ НИҲОЛИ

Ниҳолки унаркан — номи муҳаббат
Бир шохи ҳайрату бир шохи ғийбат.

Ҳайрати етаклар улуг ишларга,
Ғийбати дуч қилар тикон-нишларга.

Мен сени қачонки севибман, жоним,
Қаршимда ясланди ижод майдоним.

Сен унда мустаҳкам таянч нуқтамсан,
Оламни қўзғовчи гўзал луқмамсан.

Паҳлавон туйғу-ла урарман жавлон
Жисмим ўртаса ҳам минглаб ниш-тикон.

* * *

Инсоф берсин ўзингга.
Ўзбек халқ қўшиғидан

Меҳрим тушди сўзингга,
Айтолмайман юзингга.
Тилим қисик айтишга,
Инсоф берсин ўзингга.
Майли, асло келмагин.
Майли, мени севмагин.
Ишқ ханжари кўксимга
Қадоғлигин билмагин.
Йўқ, ичингга олмагин.
Мен кутай, сен бормагин.
Фақат йиғлаб, сиқилиб
Юрагимни ёрмагин.
Утиб қолар ёшлигим,
Бу олов бебошлигим.
Чапак чалиб қоларсан
Ўлсам, қалам қошлигим.

* * *

Юрагим қинидан чиқиб бородир,
Ахийри кўксимни шартта ёродир,
Бутун иродамни ерга қородир,
Мен нетай томирда жўш урса қоним?
Айтмайин дейману айтаман яна,
Сўз бериб қўяман, қайтаман яна,
Тўлқинга кўмилиб кетаман яна,
Мен нетай ичимга сиғмаса жоним?
Сен кетсанг бўшликлар мени кутодир,
Аждаҳо комига аста ютодир,
Умуртқам ичидан заққум ўтодир,
Мен нетай қуласа бу хонумоним?

Сен келсанг бошимдан ёғилар зарлар,
Табассум қиларлар йўллар, гузарлар,
Кўнглим осмонида бахтлар кезарлар,
Мен нетай сен билан яшнар жаҳоним?!

СУРОҚ

Сенинг қўлларинг
менинг қўлларимда қолиб,
ортиқ ажралгиси келмаса сира,
буни нима деб
тушунмоқ лозим, ойкулча,
буни нима деб тушунмоқ лозим?

Менинг кўзларим
сенинг кўзларингда қолиб,
бирдан оқиб кетса кўзёшларимиз,
буни нима деб
тушунмоқ керак, ойкулча,
буни нима деб тушунмоқ керак?

* * *

Яралгансан мунча баркамол,
Ҳақ ишига таҳсин-тасанно!
Садқа бўлсин жоним сенга, ол,
Жовдираган хаёлкаш барно!

Рози кўзни излар ошиқ кўз —
Кутиб юрар доим имони.
Сен сезмасанг... ўзим айтай сўз,
Йўқса қалбнинг куяр имони.

Мағрур-мағрур икки кўксингга
Қўйгим келар бу оғир бошим,
Айтгим келар сирларим сенга
Майли, сина ишқу бардошим:

* * *

Улар бизни тутмоқ бўларлар доим,
изимиздан қолмай кўзлари сарсон.
Тайин сенинг жойинг, менинг ҳам жойим,
сирли бир нарса йўқ бизларда бирон.

Йўқ, хато гапирдим:
юрак бор муштча —
фақат қўш юрак бор тинмаган бир зум,
фақат ўртамизда учар бир қушча —
сендан менга томон,
мендан сенга томон,
бу қушчанинг номи табассум.

Сени пахтазорга учирар бода,
мени шаҳар боғлар ташвишга солиб,
фақат ўйларимиз тубсиз фазода
космик кемалардай учрашар ғолиб.

Прожектор нурин тўқсия устимиздан —
таъқиб қилаверсин бизни ёт кўзлар,
на сенинг лабингдан,
на менинг қалбимдан
учмагай ҳеч қачон оҳларимиз,
фақат уфқларга интилаверар
параллел нур бўлиб нигоҳларимиз.

* * *

Эслайман ҳашамсиз лифтнинг ичини:
Тўққиз тугмачаси бор эди — қора.
Босиб гоҳ у, гоҳ бу тугмачасини,
Учардик бирлашиб қаватлар ора.

Эсимда оқ гулли мовий чит кўйлак,
Эсимда дуррача, у ҳам оддий чит,
Эсимда бўйнимга ўралган билак,
Мен эдим оламда энг бахтли йигит.

Эсимда, эсимда қўлларим олган
Оппоқ сийналарнинг ҳарорати ҳам,
Лабларимда олма исидай қолган
Ширадор лабларнинг таровати ҳам.

Беш минутча учдик такрору такрор,
Юксак кўринадир аммо талқини:
У кун учгандайман ҳаётда илк бор,
У кун сезгандайман учмоқ завқини.

* * *

Уйқуга кетдингми, толиққанмидинг,
Сочларинг ёстиққа сочилибдир.
Ажабо, оғзингга гул экканмидинг
Лабларингга очилибдир.

Мен гафлат дарёсига оқмайман.
Сен ухла, уйқунг ҳам бир сўлим.
Улимни алдайман, мижжа қоқмайман —
Дахлсиздир сенга ва менга ўлим.

Сени авайлайман, гўзал оққушини
Авайлаган каби мовий кўл.
Сени авайлайман, танҳо қудуғини
Авайлаган каби катта чўл.

Сени авайлайман сукунат сингари
Айтилмаган муқаддас сўз бўлиб.
Сени авайлайман нур каби шошилган
Меҳр-муҳаббатли кўз бўлиб.

Ухла, тушларингда нурлансин йироқлар,
Эркинлик тушларин тилайман.
ва сокин сувлардай сени қучоқлаб
Уйқунг нилуфарин авайлайман.

СОҒИНЧ

Соғинч бўғиб келмоқда жисму жонимни,
Пичоқ тақаб тилмоқда устихонимни,
Торайтирди ҳадсиз бу кенг жаҳонимни,
Келмасанг энди бўлмас, инсоф қил, гулим.

Севиб ақлу ҳушимни йўқотдим охир,
Осмонларга оҳимдан ўқ отдим охир,
Қорақшининг қорида совқотдим охир,
Келмасанг энди бўлмас, инсоф қил, гулим.

Сенсиз ҳаво етишмас кўнгил чўлимга,
Байрамимдир мен тупроқ бўлсам йўлингга,
Истасанг майли юбор ваҳшат-ўлимга,
Келмасанг энди бўлмас, инсоф қил, гулим.

Сендан менга ҳеч нарса керак эмас, йўқ.
Турибман тирик инсон, терак эмас, йўқ.
Юрак, юрак бўлмади, юрак эмас, йўқ.
Келмасанг энди бўлмас, инсоф қил, гулим.

Кел, кела қол, ёнимга ўтиргин бирпас,
Сен-ла келган ҳавога бўлай ҳамнафас,
Бу соф ҳаво теграмни тинитмай қўймас,
Келмасанг энди бўлмас, инсоф қил, гулим.

* * *

Яшамоқнинг имкони йўқ умид қилмасдан,
Кўзларингдан севги нурин кутаверман.
Қувончми бу, ғуссаси бу — аниқ билмасдан
Кўз нурингни вужудимга ютавераман.

Нурни кутмоқ, яхшилиқдан умидвор бўлмоқ
Одам Ато фарзандининг кўҳна дардидир.
Шундай дардки, арзир унинг кўйида ўлмоқ,
Кутиш дардин билган одам мардлар мардидир.

Ўзи асли мен нимани кутаман сендан?
Кутганим шу: севги фақат, мурувват фақат.
Ўлгунимча, оғгунимча ёки эсимдан
Ҳар инсондан кутганим шу: меҳру муҳаббат.

Кута-кута кунларимни бағишлай бутун,
Борлигимни нисор айлай қадамларингга,
Саслардаги хотиржамлик сочлардаги тун,
Кўздаги нур, қобоқдаги бодомларингга.

Умид қилмай яшамоқнинг ҳеч иложи йўқ.
Кутай сени йиллар бўйи, асрлар бўйи.
Умид учун мукофот бор. Бундан кўнглим тўқ.
Дарвишона ўтсин умрим ишонган кўйи.

Мен сингари бу дунёдан ўтарсан сен ҳам,
Самоларда дуч келарсан менинг оҳимга.
Қучоқларсан, зорлигимни кўрарсан баҳам,
Тасаннолар айтар руҳинг муштоқ руҳимга.

РАШҚ

Томирингни ушлаб кўриб
уришига зеҳн соламан,
ҳар зарбидан маъно териб
хаёлингни пайқаб қоламан:
ўйлаганинг Бобур байти,
кўзларингда йилтирайди ашк.
Мен тураман тошдай қотиб:
борлигимни ўртар буюк рашқ.

Келурми, деб сўрасам
барглар бошин сараклар,
на кабутар, на одам
ёр жавобин дараклар.
Уйдан чиқса, бироз-чи,
таъзим қилинг, тераклар
ва айтинг ул аразчи
бизга жуда кераклар.

Оқ теракжон, сен учун
махсус айтар гапим бор:
бахтим юришиб бугун
шу тарафдан ўтса ёр,
оқ баргларинг йўлига
тўшалгани сочилсин,
кулиб боқиб ўнгига
қулфи дили очилсин.

Сен, кўк терак, ҳозирдан
бир мусиқа ўйлагин,
қулоғига шивирлаб
майин-майин куйлагин.
Ортга қайтса, яхши бил,
тортқилагин кўйлагин,
йўлини тўс, зўрлик қил,
қайтишга йўл қўймагин.

Кетиб қолса у барно
олам бизга тор бўлур,
ҳаётимиз бемаъно,
кунларимиз хор бўлур.
Биз-ла бирга бўлсалар
юксаламиз фалакка,
ўн саккиз минг оламини
сигдирамиз юракка.

Қани, десам, оққушим, —
барглар бошин сараклар.
Бугунги кўрган тушим
ёр келур, деб дараклар.
Уйдан чиқса бироз-чи,
таъзим қилинг, тераклар,
ва айтинг ул аразчи
бизга доим кераклар.

* * *

Я помню чудное мгновенье.
А. С. Пушкин.

Эсимдадир у ажойиб кун:
Кутубхона, ўн қават жавон,
Қўл чўзардинг нарвондан беун,
Китоб узатардим сен томон.

Хона бўйлаб таралар эди
Ҳадик тўла нафис овозинг.
Юрагимни яралар эди
Латиф сасли мулойим оғзинг.

Чехрангдаги ранг синиқлиги,
Кўзларингда титраган жайрон,
Жилвангдаги тонг илиқлиги
Этар эди мени паришон.

Борлигингда бор эди бир мунг,
Яширардинг уни ва лекин.
Тикилардим сенга бўлиб гунг,
Узатардим китобни секин.

Емгир ёғиб ўтган.
Хувиллайди боғ.
Яланғоч олмалар нохуш уйқуда.
Атрофда қарғалар яйрашар: қоғ-қоғ!
Майсалар унибди бевақт, осуда.

Ҳалиям ҳавонинг қовоғи солиқ.
Қора от ўтларга урмоқда оғиз.
Келинг, от, озгина ҳасратлашайлик,
Сиз ҳам мен сингари юрибсиз ёлғиз.

* * *

Мен сендан ҳеч нарса сўраганим йўқ,
ҳеч кимса бўлмасин мендан даргумон.
Бу орзу, бу ҳасрат майдами, буюк
дахлсиз бу менга кўмилган армон.

Мен сени севаман бир сурат мисол,
бир тасаввур мисол, бир пари мисол.
Хаёллар маҳсули севгим бемисол
ва бу хаёлкашлик белгим бемисол.

Бу менинг нон емас ишқ-муҳаббатим
кимсага келтирар на наф, на зиён.
Бир дамлик суҳбатдан унар қанотим,
байрамга кўмилар жисмимдаги жон.

Эврилиб, эшилиб, тўкилиб кетсам
мен сени кўрганда қувончли пайтим
ўйлама бир нарса сўрар деб у дам,
керакмас шунчаки илтифот, қайтим.

Фақат бир илтимос: менга тегмагин,
қалбимга тегмагин, мендан кулмагин.
Сенга зарурмас-ку: бошим эгмагин,
қалбимга тегмагин, мендан кулмагин.

Мен ўзимча яшай ишқ оламида,
бир кун бебахтлайин паймонам тўлар.
фақат сен яйрагин ишқ иқлимида,
саодатлар фасли сен учун қолар.

ЭПИТАФИЯЛАР

* * *

Кўплар ёшлигида ўз халқин севар,
ўлаётиб барча халқларни.
У севарди барча халқларни,
ўлаётиб севди бирини.

* * *

Болалар кўчаларда ҳаммопиш ўйнардилар:
Тупроқ тўплардилар,
Дўнг уярдилар.
Устидан оҳиста сув қуярдилар,
Ковак очардилар сўнгра четидан,
Тупроқни чиқариб ташлаб ичидан,
Жажжи бир гумбазча — уй ясардилар.
Ҳаммаси битганда
Охири
Бир тепиб барини бузиб кетардилар...
... Бу йигит ҳам шундай:
Орзуларидан
Ўзи бино қуриб,
Ўзи бузади.

* * *

— Олапар! Нима кўряпсан?
— Қабрни.
— Қабрга кўмилган ким эди у?
— Инсондан адашим эди у:
биз карвон ўтганда ҳурамиз-ку,
Йўли бор одамдан кулар эди у.

* * *

Ҳамма ичар эди шу булоқдан сув,
ҳамма ичар эди — ёш ҳам, қари ҳам.
Ичарди шу булоқ сувидан
ҳатто қуш ҳам, ҳатто ари ҳам.

Кейин етиб келди қувурлар,
булоқни унутди одамлар,
булоқни унутди қушлар ҳам,
суви қуриб кетди булоқнинг...

* * *

Бир котиб истади умрининг сўнгида —
ихтиёри кетганда қўлидан.
Минг котиб турганда, унинг кўзига
бир котиб кўринди йўлида.

Котиб тополмади... ўзи ёзолмади...
Айтажак сўзлари бўғзида қолди.
Шундай қилиб,

инсонлик хазинасида
муҳим жавоҳирлар йўқолди.

* * *

Шайхзода хотираси

Кўкси баланд эди тириклигида,
кенглик жойлашганди кўкрак қафасига.
Душманлик йўқ дерди (буюклигидан),
ишонарди инсон наслига.

— Душманинг кўп, — дерди хотини.
— Қўй, — дерди, — Сокина, ҳаммаси одам,
улар ҳам қийналар, лочиним...
улар ҳам яшамас хотиржам.

Момосидан:

«Яхшиликка яхшилик,
Ёмонликка ҳам яхшилик!» — қони ўтганди.

Бобосидан:

«Жабр учун қасос,
Қасос олиб роҳат!» — қони ўтганди.

Узоқ вақт қалбида шу икки қон курашди ва
момосининг қони ғолиб чиқди.

36 ёшида дўстларидан бири у ҳақда:

«Ҳей-й! Уми?

Яхши билан ёмоннинг фарқига бормади!» —
деганини эшитганда,

бобосининг қони ғалаён кўтариб,
ойлар бўйи тўлғаниб юрди

ва барибир,

босиб олиб ўзини,

яхшиликка яхшилик,

ёмонликка ҳам яхшилик қилиб ўтди бир умр.

Учар юлдуздай ярқ этдинг қаламкашлик уфқимизда,
парвонадай яшадинг ҳақиқат чироқларига

урилиб,

гўзал йигитларни қаттиқ севдинг,

нафратландинг қўрқоқларидан.

Бир куни улар билан севишиб ўйнагани чиқдинг

тоғларга.

Чирчиқда олчадан йиқилдинг ногаҳон,

елдай келиб, селдай ўтдинг оламдан.

МАРСИЯЛАР

ТЕЛЬМАН МУҲАМЕДОВГА

*Қўлдан бошқа қуроли бўлмаган
бир инсон ҳалок бўлди...
Поль Элюар*

Тельман кетди орамиздан,
Тельман кетди.
Қулогим битиб
шанғиллай бошлади.
Ўлимдан хабарим бор, дедим,
ўлимдан хабарим бор.
Мағрурланиб кетганим йўқ
ҳаётимдан, ўрнимдан, лаёқатимдан.
Ўлимдан хабарим бор,
ўлимдан.
Огоҳман
қадамимдан,
сасимдан,
нафасимдан.
Хабарим бор ўлимдан,
хабарим бор.

Тельман кетди орамиздан.
Ҳеч ким била олмади ростини.
Жасади топилди зинопоя остидан:
мияси ёрилган эди,
танаси илиқ эди ҳали...
Нима бўлди, Тельман?
Рақибларинг уришдими бошингга?
Ё зерикканмидинг ҳаётдан,
ўзингни отдингми
қуйига
учинчи қаватдан?
Нима бўлди, Тельман? Нима бўлди?

Гапир, азизим!
Сен сураткашлар ичида
қаҳқаҳалар гулдуросини
ўхшатгувчи эдинг.
Ҳатто кулардинг
ўзингдан
ўзинг.
Эҳ, майхўрликлар тузатилмас яра бўлди,
буни билардинг,
бундан кулардинг
Аmmo ўзинг ҳам
ўзингни тўхтатмасдинг,
кун ора маст эдинг,
ичмасанг бўлмасди нимагадир.
Пулинг бўлмаса дўстлардан олиб ичардинг.
Нега ичардинг, Тельман? Нега?
Кўргинг келмасмиди соғликда сохта
одамларни?
Кўнглинг айнирмиди ғийбатлардан?

Сен кетдинг
бевақт, бемавруд.
Дўстларинг доғда.
Хотира бўлиб ўтар кўз ўнгимдан
чизгиларинг, Тельман:
самимий, жозиб, кулагон Шум бола,
Насриддин,
Калваклар.
Сен кетдинг,
сен билан кетди
ёзилмаган
ёзиб ўлгурмаган суратларинг.
Қоғозбозлар,
мансабпарастлар,
порахўрлар,

мунофиқлар —
ҳаммаси қаҳқаҳангдан қутулди, Тельман...

Ҳаммаси қаҳқаҳангдан қутулдими,
қаҳқаҳанг битдими,
индамайсан, Тельман?!
Нега индамайсан?
Ахир, индамай-индамай
кетаверадим одам деган
сафларни ташлаб?!

АРМОН

Шухрат Абдурашидовга

Бир нарсалар ёзгим келади,
бир нарсалар қалбингга муносиб,
ақлимни идора қилолмайман
ҳаяжоним, туйғуларим босиб.
Сен бизни ташладинг кетдинг,
не-не мўлжал қолди ҳавода.
Сени ҳеч қачон тополмасмиз,
дунёни кезсак ҳам пиёда.
Қани сенинг узрли табассуминг,
лабларингга қўнган очунлар?
Тунлари гўзал қўл дарчамни тақиллатмас,
тун бўлиб ўтаверар эндиги тунлар...
Бетинч юрак соҳиби, қўлинг узат,
дўстсиз ишлолмасдан бошим қуйи.
Бир умрлик мотам нима англадим
ҳувиллаб ётипти кўнглимининг уйи.
Фақат бир тасалло: тасвирларинг
дунёмиз тураркан — турарлар.
Яхшилик ва адолат нурини
кўзлардан юракларга урарлар.

ЧИЛИ ФОЖИАСИ — МЕНИНГ ФОЖИАМ

«ИУҚ!» СУЗИНИНГ ОТИЛИШИ

*... Бу қийноқдан
бутун тун бўйи қияқирмоқ керак!
О, шафқат қил, юрагимга
санчиллаам байт!...*

Габриэла Мистраль

Оғриқ!
Қийноқ!
Санчиқ!
Юракларимнинг илдиз-илдизида бетиним оғриқ!
Бўгилиб-бўгилиб,
отилиб чиқар ичимдан ҳайқириқ,
норозилик!

Қонни!
Қонни!
Кўрдингми, болакай?!
Бу манзара қолсин қорачигингда....
Сенга ҳам бир куни навбат келади,
Сенинг ҳам кўчангда байрам бўлади.
Ахир мумкин эмас
«Йўқ!» сўзи
ер бағирлаб ётаверса
еганича ўқ!
Ахир қачонгача
«Йўқ!» сўзини йиқитарлар,
қачонгача?!
Сентябрь, 1973 й.

СИЁСИЙ МАҲБУСЛАР ҚҶШИГИ

*Менга сигар икки жаҳон,
Мен бу жаҳонга сигмасман.*

Насимий

*«Досон» оролида сиёсий маҳбуслар
учун 800 кишилик концлагерь қурилмоқда».
«Правда», 3 декабрь, 1973 й.*

*Ҳозир Ла-Сарен шаҳридаги турмада
613 сиёсий маҳбус бор».*

«Правда» 5 декабрь, 1973 й.

Мен сиёсий маҳбусман.

Сигмайман:

**уйинга,
хотиним бағрига.**

Сигмайман кўчага,

Сигмайман ишга.

Сигмайман:

заводга,
муассасага,
далага,
шудгорга,
қуруқ сахрога.

Сигмайман:

юртимнинг тупроқларига,
на ерга,
на осмон,
на замонага,
фазокорлар даври
ҳатто космосга

сигмайман, сигмайман.

Чунки мен

бошқача одамман,
Чунки мен сиёсий маҳбусман.
Мени тунашга мажбур қилдилар:
кўприклар тагида,
қувурлар ичида,
молхоналарда.

Мени қулоғимдан чўздилар,
Мени қўлларимдан чекдилар,
Мени тилларимдан кесдилар.

Аммо мен

жимгина
яшай олмайман!

Чунки мен

сиёсий маҳбусман,

Шугина, холос...

Қул эмасман!

Декабрь, 1973 й.

АҚЛЛИ БОШЛИҚЛАР ХУСУСИДА

*Чили Компартиясининг бош секретари
сенатор Луис Корвалан Досон оролидаги
сиёсий маҳбуслар қамоқхонасига жўнатилди.*

(Газеталардан)

Сиз, буйруқсевар
калтабин амалдорлар,
Халқ бошлиқларидан қўрқасизлар.
Айниқса улар ақлли бўлса,
Айниқса улар коммунист бўлса,
мустақил фикрласа...

Мустақил бошлиқларнинг
тинч уйқуси,
тинч нафаси
сизларга пулемёт бўлиб туюлар.
Эл билан суҳбати
исён режалари бўлиб туюлар,
Мунча қўрқмасангиз
ақлли бошлиқлардан?!
Тушунарли, тушунарли:
қўрқув, таҳлика...

Сиз ўзингиздан қўрқасиз,
нодонлигингиз сув бетига пуфакдай
қалқиб чиқишидан қўрқасиз
Ва шунга кўра,
фикрли бошлиқларни
элдан йироқ туширасиз,
Ватанидан жудо қиласиз,
ўсган,
улғайган
еридан
бир ўтдай (асли гулдай)
юлиб оласиз,
айбсиз айбдор қиласиз.

Сиз фақат тушунмайсизки,
уларни йўқотиш билан,
уларни сургун қилган билан,
уларни қамоққа олган билан
қутула олмайсиз
янги ақлли бошлиқлардан.
Улар кўкат сингари униб чиқаверар
ер бағридан,
улар сара бодроқ сингари отилиб чиқаверар
халқ ичидан.
Сиз ўрнингизни беришга мажбурсиз
ақлли бошлиқларга!
1973

ТИНЧЛИК ВОҲАСИ

*Генерал Густаво Ли «Чили — тинчлик
воҳаси», деб баёнот берди.*

«Правда», 5 ноябрь 1975 й.

Биз ҳеч нарса билмаймиз.
Дунёда гувоҳлар йўқ.
Бизнинг қулоғимиз қар.
Бизнинг кўзимиз кўр.
Ҳа! Бу ўлка шундай бир воҳаки,
унда на аристонлар бор,
на гайриқонуний жазо ва ҳукм.
Бу ўлкада стадион воҳеалари бўлмаган,
болалар қамалмаган эркин севгани учун,
Бу ўлкада халқ бошлиқлари отилмаган,
ҳибс этилмаган
сургун қилинмаган.

Бу ўлкада қалбаки протоколлар тузилмайди,
хурмат қилинади сиёсий очлик.
ҳафталаб сувда сақлаб,
жондан безор қилиб
йўқ айблар қўйилмайди бўйинга.
Олимлар бекордан бекорга
порахўр сифатида кесилмайди.

Бу ўлкада ўз туғилган жойини бир кўришга
бирорта интизор киши йўқ.

Бу ўлка
шундай бир ажойиб ўлкаки,
шундай бир оппоқ,
шундай бир оппоқ ўлкаки,
шундай бир тинч воҳаки бу ўлка...
Ҳали бирон марта
ҳеч ким ўзини ўзи ёқиб юбормаган,
ўзини ўзи отиб ўлдирмаган,
ҳеч ким инфаркт бўлиб —
юраги аламдан ёрилиб ўлмаган.
Шунақа бу ўлка,
шунақа...
Тинчлик воҳасидир бу ўлка...

ҚИРҚ БЕШ КУНДАН КЕЙИН

*Партиясиз ва бетараф журналист Освальдо
Эрнандес бегуноҳдан бегуноҳ 45 кун сўроқ
берди.*

(Газетадан)

1

ОСВАЛЬДО ЭРНАНДЕСНИНГ ХОТИНИ
БИЛАН ДИЙДОР ҚУРИШУВИ

Дийдор кўришар кун бормиди, дединг.
Қўлларинг — бўйнимда гулчамбар каби.

Бир ҳовуч жуссангда — сўррайган бетинг.
Пўрсилдоқ, қурушқоқ гезарган лабим.

Эгнимда — эзилган кўйлак ва палтар.
Бўккан мушук каби — кўрксиз телпагим.
Пастқаншар ботинкам — ундан беш баттар.
Овозим дўриллар: — Бас қил, тентагим!

Тўхтат кўзларингдан оққан ариқни,
бари бир келардим қошингга омон,
ким қўшди афтингга заъфар-сариқни,
қирқ беш кунда рангинг намунча сомон?!

Бева қоламан деб ўйлаганмидинг,
ўлиги келар деб қўрқдингми шунча?
Бемавруд ўлимга ҳушим йўқ менинг,
ўлмоқчи эмасдим, жоним, бугунча.

Ҳаддим сигармиди юммоққа кўзни?
Онам бор. Сен борсан.. Уғилларим бор.
Мен масъул сезаман сизларга ўзни,
сизни бевақт букиб ўлмоқ — менга ор.

Холос, тақдир мени этди имтиҳон:
қилкўприкдан ўтдим билиб ё билмай.
Ҳар бир қадамимни кузатди жаҳон,
юриб боравердим назарга илмай?.

Кўз олдимда турди: юртимнинг шаъни,
мени бунёд этган муқаддас диёр,
ишхонам, ячейкам — дўстлар гулшани,
мен ўпиб тўймаган суюмли дилдор.

Мана, кўзларимга қилиб тўтиё
чароғон шаҳримнинг олтин тупроғин
турибман қаршингда тоғдай муҳайё,
энди ўйлаш керак бундан бу ёғин.

Димоғинг чоғ бўлсин энди бемалол,
энди маҳв бўлсин кўзингдан ташвиш.
Қўрқма, тўрт мучам соғ, э жуфти ҳалол,
Биз энди бошлармиз янгича юриш.

2

УЛАРНИНГ ТАҚЛИФИ

Қорнинг тўқ бўлар,
эгнинг бут бўлар,
фақат йўригимга юрарсан, дедилар.
Керакмас, дедим.
Ҳолбуки миллионлар бор оламда
тўқлик учун озодлигин беришга тайёр.
Очлик офат бўлди оламга,
очкўзлик кулфат:
эркини йўқотмоқда
яхши яшаш учун
не-не мамлакат.

САФАРБАР ЗОБИТЛАР ҚУШИҒИ

Мен зобит кишиман, катта лейтенант,
бўйин товламайман ҳарбий хизматдан.
Ҳарбийлик бол эмас ва ёинки қанд,
ҳарбийлик шарт турмоқ зумда дафъатан.

Ярим кечасими, тонг олдимми ё
эшик тақиллатар бирдан ҳарбкомат.
Сен қалқмоғинг даркор унда зимзиё,
сафга қўшилмоғинг тикбош, алпқомат.

Мен ҳам онт ичганман ҳарбий бўлмоққа,
розилик билдириб чекканман имзо,
лабимни босганман суюк байроққа.
Тайёрман сўзимни қилмоққа адо.

Ватаним бошига тушса фалокат,
уни даф этишга шайман умрбод.
Йигитман, йигитдай яшайман албат.
Халқ учун фидойи бўлмоқдир мурод.

Менга керак эмас ҳеч бир имтиёз,
озодлик жабҳаси асосий жабҳам.
Кифтга погон тақмоқ менга жуда мос,
эрк жангидан қолсам, бу — мен учун ғам.

Лозим бўлса, мовут шинелни кийиб,
бошда қопчиқ билан ухлармиз тошда.
Ҳарбий баракларни саройдай туйиб
жабҳага чиқармиз. Қаска бор бошда.

Елкада автомат, камарда наган,
қирғинбаротлардан қочмасмиз бирон.
Ажали етмаган — қирқ йил қирғиндан
қайтиб келаверар саломат, омон.

Шундай тоифага мансубдир ҳолим,
Виктор Хараларнинг тақдирдошиман.
Ҳарбийлар хаёли менинг хаёлим,
аскар дарддошиман ҳам сирдошиман.

Эшиги берк, дея қайтмангиз тагин,
даъват хатли элчи, келинг, марҳамат...
Қачон етиб борай, қаерда йигин?
Қайда кутиб олар мени ҳарбкомат?!

КЎНГИЛЛИ АСКАР ҚЎШИҒИ

Ҳеч бирин келмайди ёдлагим,
Додлагим келмайди, додлагим,
Портлагим келмайди, портлагим,
Портлатгим келади ва лекин,
Портлатгим келади ва лекин.

Тўлди-ку йўлларим қон билан,
Рақиблар чулғанди шон билан,
Юрайми инсоний ном билан,
Портлатгим келади, портлатгим,
Портлатгим келади, портлатгим.

Ҳокимми юртимда дард-армон,
Армонга йўқмидир бир дармон,
Утларга йўлласин бош раҳбон,
Портлатгим келади, дўстларим,
Портлатгим келади, дўстларим.

Қайтарманг шерларга қутурсам,
Номусдир индамай ўтирсам,
Мен Фидель Кастро сингари
Розиман неча бор отилсам,
Соғ қолиб постимда ўтирсам.

Кўнгилли аскарман мен ҳалол,
Портлатсам куларман бемалол,
Жилмайсин бизга ҳам бахт-иқбол.
Ё ҳаёт, ё мамот бу жангда,
Ахир эрк келмаган лаганда!

АСКАРЛАР ВА МАЛИКАЛАР

Аскарлар кирдилар саройга.
Ўқларин уздилар автоматлардан.
Қалт-қалт титрар эди маликалар
ранглари ўчиб.

— Ма, узугимни ол, отма фақат.
 — Ма, марваридни ол, отма фақат.
 — Мана, олтин соат, отма фақат.
 Аскарлар ўқраярди хонимларга.
 — Қаердан олгандинг олтин узукни?
 — Қаердан олгандинг марваридни?
 — Қаердан олгандинг олтин соатни? —
 Эгаларига бер!
 «Бир бурда нонга зор-ку оналар,
 Бир ёруғ кунга зор-ку сингиллар.
 Бутун халқ юрипти қашшоқ, яланғоч...»
 — Менга керак эмас олтин узугинг!
 — Менга керак эмас олтин соатинг!
 — Менга керак эмас марваридларинг! —
 Эгаларига бер!
 — Хоҳласанг танимни ол, отма фақат.
 — Хоҳласанг уқала, отма фақат.
 «уқалаб юрган-да хизматчилари».
 — Ифлос! —
 Қарсиллади устма-уст автоматлар.

МУҲОЖИРЛИК КЕЧАСИДАГИ ТУШ

Тақир чўлнинг қумлоқлари аро
 дарёдан беш чақирим берида
 таъмир асбоблари билан тўла машинада
 темир токчага ўрнимни тўшаб,
 тун бўйи йўтала-йўтала
 толғин-толғин уйқуга кетдим.
 ...Севгилим, сен билан хиёбонда ўтирибмиз.
 «Биз тоққа ўйнагани бордик»
 дер эмишсан.
 Қўлингда ола-була копток.
 Мен коптокни икки қўлим билан
 ушлабман

бир кафтим остида сенинг уч бармоғинг,
тортиб олмас эдинг бармоқларингни,
кўзларимга қараб жилмаярдинг,
бахтиёрлик ифодаси ўйнар эди,
юзларингда ёйилиб турарди табассум,
тишларингнинг дурларини очиб.
... ва машина бир силкиниб уйғотди мени
ва мен брезент дарчадан ташқарига термилдим,
кўзларимдан қонли ёшлар оқа бошлади.
Эҳ, севгилим, биз бугун тунда ўтиб кетдик
юргимиз чегарасидан.

ҚАСАЛЛИК

Осмон чегара билмас,
дарё чегара билмас,
ёмғир чегара билмас,
фасл чегара билмас.
Инсон чегара қурар,
инсон ўзини чеклар.

Қушлар миллат айирмас,
инсон миллат айирар.

* * *

Мен кўрганман ҳаммасини ўз кўзим билан,
ишондингми, ишонмадинг... менга бари бир.

Йўл азоби—гўр азоби... бу не дегани?
Тоғлар ичра ўқ ғазаби... бу не дегани?
Қазоларнинг энг каззоби... бу не дегани? —
мен биламан, мен кўрганман ўз кўзим билан,
ишондингми, ишонмадинг... менга бари бир.

Ёлғизликда ҳалокатнинг қон суратини,
хиёнатнинг фожиавий оқибатини,
жаҳолатнинг, нодонликнинг шариятини
мен биламан, мен кўргайман ўз кўзим билан,
ишондингми, ишонмадинг... менга бари бир.

Мустақиллик, манманликнинг қулашин кўрдим,
қолоқлигу ношудликнинг йиғлашин кўрдим,
кучсизларни зўрлар қонга белашин кўрдим,
кўрдим бунинг ҳаммасини ўз кўзим билан,
ишондингми, ишонмадинг... менга бари бир.

Кинояли назар билан боқарсан менга,
нимтабассум билан киприк қоқарсан менга,
ишончсизлик гулларидан тақарсан менга,
Хоҳи ишон, хоҳ ишонма... менга бари бир.
Кўрганимни кўрдим демай нима дей ахир?!

Шу кетишда муқатиқли бу тиллар билан,
маломату ғийбатларга майллар билан,
ич-ичингда мудраб ётган бахиллар билан
қулоғингда пахта билан юрарсан, карсан,—
бу дунёнинг жумбоқларин билмай ўтарсан.

ГУЛЛАР

Гуллар униб чиқди йўлларда ёшлардан,
сумбуллар униб чиқди тошлардан...
Бу гуллар, сумбулларнинг
униши,
эҳтимол тикони ё ниши,
балки бош кўтариб туриши,
ўзгача, фарқли барқ уриши
кимгадир ёқмади, ёқмади...
Гулларнинг устидан
асфальт ётқиздилар,

тошларни сурдилар,
тоғларни буздилар,
бетон ётқиздилар,
гулларни эздилар.

Аммо гуллар,
яшашни истаган бу гуллар,
сумбуллар

ўша асфальт,
ўша бетонни
тарс-тарс ёрибон
чиқдилар қайтадан,
ундилар омон.

Яшаш истагини бўғиб бўлмайди,
зўрликнинг умрини чўзиб бўлмайди.

СОЧЛАРИ СОМОН САРИҒИ, КИПРИҚЛАРИ МОВИЙ

(НОЗИМ ҲИҚМАТДАН)

Вера Туляковага чуқур ҳурматларим ила

1

Саҳар вақти огоҳ этмай кирди вокзалга экспресс.
Қорга кўмилганди.
Мен перрондайдим. Пальтомнинг ёқаси кўтарилган.
Перронда мендан бошқа ҳеч кимса йўқ эди.
Турарди олдимда ётоқли вагоннинг деразаларидан бири.
Пардаси хиёл очиқ эди.
Ёш бир хотин ухлар эди ним қоронғиликда настки
ўринда.

Сочлари сомон сариғи, киприқлари мовий.
Қирмизи тўла дудоқлари эса тишланган ва бўртган эди.
Устки ўринда ухлаётган кишини кўролмадим.
Огоҳ этмай секингина чиқди вокзалдан экспресс.
Билмайман қаердан келиб қаерга кетганини.
Боқдим орқасидан.
Устки ўринда ухлаб ётган мен эдим.
Варшавада «Биристол» отелида ҳали
йиллар бўйи бундай чуқур уйқуларга толганим йўқ
эди, тагин бу ётоғим тахтайти, тор эди.
Ёш бир хотин ухларди бошқа бир ўринда.
Сочлари сомон сариғи, киприқлари мовий.
Оқ бўйни узун эди, юмалоқ эди.
Йиллар бўйи бундай чуқур уйқуга толгани йўқ эди,
йўқса бу ётоғи тахтайти, тор эди.
Вақт шошиб илгариларди, яқинлашардик тун
яримларига. Йиллар бўйи бундай чуқур уйқуларга
толганимиз йўқ эди, тагин ётоқлар тахтайти, тор эди.
«Биристол» отелида

..тушмоқдаман зинама-зина тўртинчи қаватдан.

Лифт бузилибди яна.

Ойналарнинг ичида ҳам тушмоқдаман зиналардан

Балки йигирма ёшимдаман, балки юз ёшимдаман.

Вақт шошиб илгариларди, яқинлашардик тун

яримларига.

Учинчи қаватда бир эшик, орқасида бир хотин

кулаётир.

Унг қўлимда ҳасратли бир гул очилиб сўлди

оғир-оғир.

Кубалик бир раққоса билан учрашиб қолдим

иккинчи қаватда қорли деразаларда.

Жингала сочли қиз соя каби ўтди нақ пешонамдан.

Шоир Николас Гильен Гаванага қайтди кўпдан.

Иилларча Европа ва Осиё отелларининг залларида

ўтириб ичган эдик ютум-ютум шаҳарларимизнинг

ҳасратини.

Икки нарса бор фақат ўлгандагина унут бўладиган:

онамизнинг юзи билан шаҳримизнинг юзи.

Швейцар кузатиб қўйди мени, пўстини тунга қоришиқ.

Юрдим тиконли изгириқнинг ва неонларнинг

қўйнида, юрдим.

Вақт шошиб илгариларди, яқинлашардим тун

яримларига.

Чиқдилар қаршимга туйқусдан.

Чиққан жойлари кундуздай ёп-ёруғ эди, аммо

уларни мендан бошқа кўрган одам бўлмади.

Бир гуруҳ эдилар.

Қисқа қўнжли этиклари, панталонлари, жакетлари,

енгларида свастика белгилари, қўлларида автоматлари

бор эди,

Елкалари, каскалари бор эди, аммо бошлари йўқ эди.

Елкалари билан каскаларининг ораси бўшлиқ эди.

Ҳатто ёқалари, бўйинлари бор эди, аммо бошлари

йўқ эди.

Улимларига йигланмайдиган аскарлардан эдилар.
Юрдик.

Қўрқишлари ҳамда ҳайвонча қўрқишлари билиниб турибди, кўзларидан билиниб турибди деёлмайман, бошлари йўқки кўзлари бўлсин, қўрқишлари ҳамда ҳайвонча қўрқишлари билиниб турибди, билиниб турбди этикларидан.

Қўрқув билинарми этиклардан?

Уларники билинарди!

Улар қўрққанларидан ўт оча бошладилар тўхтовсиз.
Бутун биноларга, бутун транспорт воситаларига, бутун зотларга, ҳар овозга, ҳар ҳаракатга ўт очардилар.

Ҳатто Шопен кўчасида мовий балиқли бир афишага ҳам ўт очдилар.

Аммо на бир сувоқ парчаси тушардию на бир ойна синарди ва ўқ овозларини мендан бошқа ҳеч ким эшитгани йўқ.

Ўликлар бир гуруҳ ССчилардан иборат бўлса ҳам, ўликлар ўлдирилмас.

Ўликлар тирилиб ўлдирар, қурт бўлиб олманинг ичига кириб.

Аммо қўрқишлари ҳамда ҳайвонча қўрқишлари билиниб турибди.

Бу шаҳар, шу Варшава ўлдирилмаганмиди буларнинг ўзлари ўлдирилмасдан бурун?

Бу шаҳарнинг суяклари бир-бир қирилиб териси шилинмаганмиди?

Терисидан муқовалар қилинмаганмиди, ёғидан совун, сочларидан арқон?

Аммо қаддин ростлаб турар эди кечанинг қаршисида тиконли изғириқ қўйнида иссиқ бир оқ нон каби.

Вақт шошиб илгариларди, яқинлашардим тун яримларига.

Бельведер¹ йўлида ўйладим полякларни.

¹ Бельведер — Варшавадаги президент саройи.

Қаҳрамонлик рақсига тушадилар тарихларига
асосланиб.

Бельведер йўлида ўйладим полякларни.

Менга биринчи ва балки сўнгги орденимни бердилар
шу саройда.

Маросим бошлиғи очди олтинли оқ эшикни.

Қирдим улкан салонга ёш бир хотин-ла, сочлари
сомон сариғи киприклари мовий.

Урталикда иккимиздан бошқа кимсалар йўқ эди.

Фақат аквареллар, фақат нозиккина креслолар,
диванлар, қўғирчоқ уйларидаги каби ва сен шунинг

учун ҳам бир расм эдинг оч мовий

рангда чизилган, балки бир тош қўғирчоқ эдинг,

балки бир шуъла эдинг тушимдан тушиб турган сўл
кўкрагимнинг устига.

Ухлардинг ним қоронғиликда настки ўринда.

Оқ бўйнинг узун эди, юмалоқ эди.

Йиллар бўйи бундай чуқур уйқуларга толганинг

йўқ эди ва мана Краков шаҳрида «Каприз»¹ бари.

Вақт шошиб илгарилар, тун яримларига яқинлашамиз.

Айрилиқ столнинг устида эди қаҳва бордогинг билан
лимонадимнинг орасида.

Уни у ерга сен қўйдинг.

Айрилиқ бир тош қудуқнинг тубидаги сув эди,

қарайман эгилиб:

бир эркак киши кулимсирар бир булутга,

билинар-билинемас.

Овоз бераман.

Сени йўқотиб, орқага чорлар овозимнинг акс-садолари.

Айрилиқ столнинг устида эди, сигарета қутисида,

кўзойнакли гарсон келтирди уни, аммо сен

чақиртирдинг.

Айрилиқ буралган бир тутун эди кўзларингнинг ичида
сенинг,

¹«Қарашма» номли бар-ресторан.

Сигаретангнинг учида сенинг ва ҳуш қол энди
демоққа ҳозирланган кафтингда.

Айрилиқ столнинг устида тирсагингни таяганинг
жойда эди.

Хаёлингдан кечаётган гапларда эди айрилиқ
мендан яширган, яширмаган ўйларингда.

Айрилиқ тинчингда эди сенинг, сенинг ишончингдайди
менга.

Қаттиқ қўрқинингда эди айрилиқ, бирданига
эшигинг очиладигандай севиб қолиб кимларнидир
тўсатдан.

Ҳолбуки мени севасан, аммо бунинг фарқига
бормайсан.

Айрилиқ шуни фарқ этмаслигингда эди сенинг.

Айрилиқ қутилгандан ернинг тортиш кучидан, оғирлиги
йўқ эди, толадай эди деёлмайман:

толанинг ҳам оғирлиги бор, айрилиқнинг оғирлиги йўқ
эди, аммо ўзи бор эди.

Вақт шошиб илгарилар, тун яримлари яқинлашаётир
бизга.

Юрдик юлдузларга теккан ўрта аср деворларининг
қоронғисиди.

Вақт шошиб оқади тўппа-тўғри орқасига.

Қадамларимизнинг акс-садолари нимжон сариқ итлар
каби келар эди орқамиздан, қочар эди олдимизда.

Ягеллон университетиди шайтон тошларга тирноқларини
ботира-ботира тентирайди.

Бузишга киришади Коперникнинг араблардан қолган
устурлабини ва бозор майдонида базозлар
қаторининг қоқ ўртасида қуйи тарафда рокн-ролл
ўйнаган католик студентлар билан бирга вақт шошиб
илгарилар, тун яримларига яқинлашамиз.

Урилар булутларга шафағи Нова Гутанинг.

У ерда қишлоқлардан келган ёш ишчилар маъданга
қўшиб ўз руҳларини ҳам олов-олов қуяр янги

қолипларга ва руҳларининг бичими маъданнинг
бичимидан минг бора зўрдир.

Марям она калисосида соат сайин жом чалувчи
қўнғироқхонада бурғучи тун ярмини билдириб
шаҳарни янградди.

Урта асрдан келган садо юксалди, шаҳарга
яқинлашган ёвдан берди хабар ва жим бўлиб қолди
халқумига тиқилган ўқ билан туйқусдан.

Бурғучи кўнгли тинчиб ўлди
ва мен яқинлашган ёвни кўриб, аммо хабар
беролмасдан ўлдирилишнинг аччиғи тўғрисида
ўйладим.

Вақт шошиб илгарилар, тун яримлари чироқларини
ҳозиргина ўчирган бир кема қароргоҳидай
орқада қолди.

Саҳар вақти огоҳ этмай кирди вокзалга экспресс.

Ёмғирлар ичида эди Прага,

бир кўлнинг тубида қумуш қопланган бир сандиқ эди,
қопқоғини очдим:

ичида ёш бир хотин ухлар, шишадан, қушларнинг
орасида, сочлари сомон сариғи, киприклари мовий.

Ииллар бўйи бундай чуқур уйқуларга толгани йўқ эди.

Қопқоғни ёпдим. Юкладим сандиқни юк вагонига.

Огоҳ этмай секингина чиқди вокзалдан экспресс.

Боқдим орқасидан. Кўлларим икки ёнимга осилган.

Ёмғирлар ичида эди Прага.

Сен йўқсан.

Ухлайсан ним қоронғиликда пастки ўринда.

Устки ўрин бўм-бўш.

Сен йўқсан.

Ер юзининг энг гўзал шаҳарларидан бири бўш қолди.

Ичидан қўлингни чиқарганинг бир қўлқопдай бўш
қолди.

Сўнди, ортиқ сени кўрмайдиган ойналар қандай сўнса.

Йўқотилган оқшомлардай Влтава суви оқар

кўприкларининг тагидан.

Кўчалар бўм-бўш.

Бутун деразаларда пардалар осилган.

Трамвайлар бўм-бўш ўтмоқда, ҳатто билетчилари,
ҳайдовчилари ҳам йўқ.

Кафелар бўм-бўш, ресторанлар, барлар ҳам шундай.

Витриналар бўм-бўш, на газлама, на кристалл, на гўшт,
на шароб,

на бир китоб, на бир тахта печенье, на бир чиннигул.

Шаҳарни тумандай ўраган бу ёлғизликнинг ичида
бир эркак киши ёлғизликда ўн бора ортиб кетган
қариликнинг азобидан бир силкиниб қутулмоқ учун
Легионерлар кўпригидан чағалайларга нон отар,
керагидан ёшроқ юрагининг қонига ботириб ҳар
бурдасини.

Вақтларни ёқасидан олмоқ истайман.

Бармоқларимда қолади тезликларнинг олтин чанглари.

Ётоқли вагонда бир хотин ухлар пастки ўринда.

Йиллар бўйи бундай чуқур уйқуларга толгани йўқ эди.

Сочлари сомон сариғи, киприклари мовий.

Қўллари эса кумуш шамдонларда шамлар эди.

Устки ўринда ухлаётган кишини кўролмадим.

Мен эмасман бир ухловчи бор бўлса у ерда.

Эҳтимолки, устки ўрин бўшдир ҳам.

Москва эди устки ўриндаги эҳтимол.

Туман босмиш поляклар тупроғини.

Брестни ҳам босмиш.

Икки кундирки, самолётлар қўнолмаётир.

Аммо поездлар келиб кетаётир, қорачиқлари оқмиш
кўзларнинг ичидан ўтаётир.

Берлиндан келаётирман, мен купеда ёлғиз ўзим.

Қорли текисликлар қуёши ила бирга уйғондим эртасига
эрталаб.

Буфетли вагонда кефир деган бир турли айрон
ичдим.

Официантка таниди мени.

Икки пьесамни томоша қилибди Москвада...

Вокзалда ёш бир хотин кутиб олди мени.
Бели чумоли белидан ингичка.
Сочлари сомон сариғи, киприклари мовий.
Тутдим қўлидан, юрдик.
Юрдик қуёшнинг тағида қорларни ғижирлата-
ғижирлата.

У йил эрта келганди баҳор.

У кунлар Зухро юлдузига хабар учирилган кунлар эди.
Москва бахтиёр эди, бахтиёр эдим, бахтиёр эдик.
Йўқотдим сени туйқусдан Маяковский майдонида,
йўқотдим туйқусдан сени, йўқ-йўқ, туйқусдан эмас,
чунки олдин йўқотдим кафтимда қўлингнинг
иссиқлигини сенинг, кейин қўлингнинг юмшоқ
оғирлигини йўқотдим кафтимда, кейин қўлингни ва
айрилиқ бармоқларимизнинг бир-бирига илк бора
тегишидан бошланганди аллақачон, аммо ҳар қалай
туйқусдан йўқотдим сени.

Асфальт денгизларида машиналарни тўхтатиб
боқдим ичларига,
йўқсан.

Хиёбонлар қорли,

сенинг изларинг йўқ излар орасида.

Қалишли, ботинкали, пайпоқли, ялангоёқ изларингни
биттада танийман.

Милиционерлардан сўрадим:

«Кўрмадингизми?»

«Қўлқопларини ечиб олган бўлса қўлларини
пайқамаслик мумкин эмас!»

«Қўллари кумуш шамдонларда шамлардир!»

Милиционерлар катта бир назокат билан жавоб
қайтаришди:

«Кўрмадик».

Истамбулда Саройбурни¹ оқимига қарши сузади, бир

¹ Саройбурни — Олти Мугуз қўлтиғи билан Бос-
форни айириб турувчи бурун.

буксир судноси ортида учта юк баржаси билан.
Ҳам гақ-гақ этади, ҳам вақ-вақ этади чағалайлар.
Овоз бердим юк баржаларига Қизил Майдондан
буксир судносининг капитанига, овозим етмади,
чунки мотор шундай гумбурлардики, овозимни
пайқай олмасди, ҳорғин эди-да капитан, жакетининг
тугмалари эса кўпик эди,
овоз бердим юк баржаларига Қизил Майдондан...
«Кўрмадик».

Кирдим-кираман Москванинг бутун кўчаларида
бутун туپикларга ва фақат аёллардан сўрайман.
Жун рўмолли, кулар юзли, сабрли, индамас жувонлар;
ол ёноқли, қирра бурунли қизлар, шапкалари
яшил духобадан;
ёш-ёш қизлар ҳали қўл тегмаган, ориққина ҳам ғоят
кетворган;

балки хунук жувонлар, зериккан қизлар, нимжон
парирўйлар ҳам бор (аммо уларнинг менга нима
қизиги бор?); мен фақат аёллардан сўрайман:
гўзални аёл миллати эркаклардан олдин кўрар ва
унутмас.

«Кўрмадингизми?»

«Сочлари сомон сариғи, киприклари мовий»,
«Қора пальтосининг ёқаси оқ ва садаф тугмалари
катта-катта,

Прагада олган эди!»

«Кўрмадик».

Вақтлар билан мусобақа ўйнайман, гоҳ улар олға
ўтиб кетади, гоҳ мен.

Улар олға ўтганда майда-майда қизил шуълаларини
кўролмайдиган бўлдим дея ўтим ёрилади.

Мен олға ўтдимми, вақт прожекторлари соямни
туширади йўлга,

соям қочади, олдимдаги соямни кўздан йўқотиб
қўяман дея бир

хавотирга тушаман мен.

Театрларга, концертларга, киноларга кирман.

«Большой»га кирмадим, бу оқшом ўйналаётган операни севмасдинг.

Қаламишда¹ Балиқчининг майхонасига кирдим ва Саид Фоиқ-ла²

ширин-ширин суҳбатлашардик, мен қамоқдан чиққанимга бир ой бўлганди, унинг қоражигари санчаётган эди ва дунё гўзал эди.

Ресторанларга кирман:

янги жазлари ном қозонган эстрада оркестрларидан, зардўзи шимли швейцарлардан,

чойчақасевар ҳорғин официантлардан,

гардероб хизматчиларидан

ва бизнинг квартал қоровулидан сўрайман.

«Кўрмадик».

Страстной Монастирнинг соат жоми чалинди ярим кеча бўлганини билдириб.

Ҳолбуки Монастир ҳам, жом ҳам йиқитилган аллақачон.

Куридаётир шаҳарнинг энг катта кинотеатри у ерларда.

Шу ерларда мен ўн тўққиз ёшимни учратиб қолдим.

Бир-биримизни биттада танидик.

Ҳолбуки, бир-биримизнинг юзимизни кўрганимиз йўқ эди, ҳатто фотосуратимизни ҳам.

Аммо шунга қарамай биттада танидик, шошмадик, қўл сиқишмоқчи бўлдик, аммо қўлларимиз бир-бирига етмасди, орамизда қирқ йиллик вақт турар эди.

Қотиб турар эди боши йўқ, охири йўқ Шимол денгизидай бу вақт.

¹ Қаламиш — Истамбул яқинида, Мармар денгизи бўйидаги бир жой.

² Саид Фоиқ (1907—1954) — машҳур турк ҳикояна-вис ёзувчи.

Страстной майдонига (энди Пушкин майдони) қор ёга бошлади.

қалтирай бошладим, айниқса, қўлларим, оёқларим.
Ҳолбуки жун пайпоқдаман ҳам ботинкаларим билан
қўлқопларим мўйнали.

У эса пайпоқсиз эди, чориқларидаги оёқларида
бўз пайтава, қўллари очиқ...

Оғзида хом бир олманнинг тоти мисли дунё.

Ун тўртида кафтини қўйган эди бир қизнинг таранг
сийнасига.

Назарида қўшиқларнинг бўйи километр-километр,
ўлимнинг бўйи бир қарич

Ва хабари йўқ бошига тушажак воқеаларнинг ҳеч
биридан.

Унинг бошига тушажак воқеаларни фақат мен
биламан.

Чунки ишондим унинг бутун ишонганларига,
севдим севажаги бутун хотинларни,
ёздим ёзажаги бутун шеърларни,
ётдим ётажаги бутун қамоқларда, ўтдим ўтажаги
бутун шаҳарлардан,
хасталандим бутун хасталиклари-ла,
бутун уйқуларини ухладим, кўрдим кўражаги
бутун тушларини.

Ундан сўрадим: «Кўрмадингми сочлари сомон сариғи,
киприклари мовий? Қора пальтосининг ёқаси оқ
ва садаф тугмалари каттакон?»

«Кўрмадим».

II

Ун тўққиз ёшим Боязид майдонидан ўтади, чиқади
Қизил Майдонга,

Қонкордга¹ қўнади, Обидинга² учрайман ва
майдонлар хусусида гаплашиб келамиз.

Аввалги кун Гагарин энг катта майдонни айланиб
қайтди, Титов ҳам айланиб қайтажак ҳамда
ўн етти марта айланажак, аммо ҳали хабарим йўқ.
Майдонлар билан бинолар хусусида гаплашамиз
Обидин-ла меҳмонхона шийпонида.

Сена дарёси оқади Нотр-Дамнинг икки ёнидан.
Менга кечаси деразамдан бир ой парчаси бўлиб
кўринади Сена дарёси
юлдузларнинг қароргоҳида.

Ёш бир хотин ухлайди шийпондаги менинг хонамда
Париж томларининг мўри-мўрконлар дунёсида.
Йиллар бўйи бундай чуқур уйқуларга толгани йўқ эди.
Сомон сариғи сочлари қўнғироқ-қўнғироқ, мовий
киприклари эса юзида булут.

Ядродаги майдон билан ядродаги бино хусусида
гаплашамиз Обидин-ла.

Майдонда зикр тушаётган Жалолиддин³ хусусида
гаплашамиз.

Обидин боши йўқ-охири йўқ тезликнинг рангларини
солади.

Мен рангларни емиш каби ейман.

Матисс⁴ бир кўкчидирки, космос мевалари сотар.

Бизнинг Обидин ҳам шундай, Авни⁵ ҳам, Левни⁶ ҳам.

¹ Боязид майдони—Истамбулда, Қонкорд — Парижда.

² Обидин Дино — Турк публицист-рассоми, ҳозир Парижда туради.

³ Жалолиддин Румий (1207—1273)— форс тилида ижод этган, Салжуқийлар даврида ном таратган машҳур шоир. Нозим Ҳикмат болалигида ана шу шоир таъсирида бўлган.

⁴ Матисс — француз рассоми.

⁵ Авни Арбас — ҳозирги замон турк рассоми.

⁶ Левни — XVIII аср турк минатюрочи рассоми.

Микроскопдан ва ракета иллюминаторларидан
кўринган бинолар, майдонлар, ранглар ва шоирларнинг,
рассомларнинг, чолғучиларнинг — ўнларча
одамларнинг, ҳамланинг расмини чиза олади
Обидин юз эллик, олтмиш размерли матога.
Сувда балиқларни қандай кўриб, сувда балиқларни
қандай овлай олсам, шундай кўриб, шундай овлай
оламан жимир-жимир оққан вақтларни
Обидиннинг суратларида.
Сена дарёси эса бир ой тилимига ўхшар.
Еш бир хотин ухлар ой тилимининг устида.
Уни неча карра йўқотиб неча карра топдим, яна
неча карра йўқотиб неча карра топажакман.
Шундай қилиб, гўзалим, шундай қилиб, умримнинг
бир парчасини тушириб юбордим Сена дарёсига
Сен-Мишель кўпригидан.
Мсьё Дюпоннинг илмоғига санчилажак умримнинг
бир парчаси бир куни тонготарда.
Мсьё Дюпон тортиб чиқаражак уни сувдан
Парижнинг мовий суврати ила бирликда ва ҳеч
бир нарсага ўхшатмаяжак умримнинг бир
парчасини: на балиққа, на эски шиппакка.
Отажак уни мсьё Дюпон қайтариб Сенага
Парижнинг суврати ила бирликда, суврат эски
жойида қолажак.
Сена дарёси ила оқажак умримнинг бир парчаси
буюк қабристонига дарёларнинг.
Томирларимда оққан қоннинг гупур-гупуридан
уйғондим.
Босфор оқимларининг гупур-гупуридан баландроқ эди.
Сабаби мен вазнсиз эдим.
Бармоқларимнинг оғирлиги йўқ.
Бармоқларим қўлларим ва оёқларимдан узилиб
муаллақ, чайқала-чайқала айланар эдилар
бошим устида.
Бошимнинг ҳам оғирлиги йўқ, тўп сингари учар эди
устимдан.

Унгим йўқ, сўлим йўқ, юқорим йўқ, қуйим йўқ.
Обидинга айтиш керак, вазнсизликнинг ва ўнгни,
чапни билолмасликнинг расмини солсин.
Обидинга айтиш керак, расмини солсин Боязид
майдонида шаҳид кетган бир йигитнинг ва Гагарин
ўртоқнинг ва яна ҳурматли номини, қошини, кўзини
мен билмаган Титов ўртоқнинг ва ундан
кейингиларнинг ва шийпонда ётган ёш хотиннинг.
Кубадан қайтдим шу сабоҳ.
Куба майдонида олти миллион киши — оқи, қораси,
сариги, дурагайи — нурли бир уруғ эсмоқда,
уруғларнинг уруғини кулиб, ўйнаб.
Сен бахтиёрликнинг расмини сола оласанми,
Обидин, ишнинг қулай томонига қочмасдан аммо?
Гул ёноқли чақалоғини эмизаётган малак юзли
онанинг расмини эмас, на-да оқ дастурхондаги
олмаларнинг, на-да аквариумда ўт-ўланлар
орасида айланиб юрган қирмизи балиқнинг?
Бахтиёрликнинг расмини сола оласанми, Обидин,
1961 ёзи ўрталаридаги Кубанинг расмини сола
оласанми?
«Кўл шукур, кўп шукур, бугунни ҳам кўрдим,
ўлсам ҳам ғам емайман!»нинг расмини сола
оласанми, устод?
«Аттанг-аттанг, мен кўрмадим. Гаванада бу тонг
бир туғилиш рўй берди!»нинг расмини
сола оласанми?
Бир қўл кўрдим, Гавананинг 150 километр
шарқида денгиз соҳилига яқин бир деворнинг
устида бир қўл кўрдим.
Фараҳли бир қўшиқ эди девор.
Қўл силар эди деворни.
Қўл олти ойлик эди, силар эди бўйнини онасининг.
Ун етти ёшидайди қўл ва Мариянинг маммаларини
силар эди, кафти қадоқ эди ва Каройиб денгизи хуш
бўй таратар эди.

Иигирма ёшида эди қўл ва силар эди бўйнини олти ойлик ўғлининг.

Иигирма беш ёшида эди қўл ва силаш нималигини унутган эди аллақачон.

Ўттиз ёшида эди қўл ва Гавананинг 150 километр шарқида денгиз соҳилида бир деворнинг устида кўрдим уни, силар эди деворни.

Сен қўл расмлари соласан, Обидин, бизнинг хизматчилар, темирчиларнинг қўлларини, Кубалик балиқчи Николаснинг ҳам қўлини солгил қора қаламда.

Кооперативдан олган оппоққина уйининг деворини силашга ҳозирланган ва силаш нималигини энди унутмаяжак кубалик балиқчи Николаснинг қўлини.

Каттакон бир қўл.

Денгиз тошбақаси бир қўл.

Фараҳли бир деворни силай олишига инонмаган бир қўл.

Фиделнинг сўзлари каби баракали тупроқларда шакарқамиш кучи ила ўсиб, яшариб, ширага тўлган умидларнинг қўли.

1961 да Кубада ранг-баранг ва соя-салқин дарахтлардай уйлар қурган ҳамда роҳатбахш уйлардай-уйлардай дарахтлар ўтқазган қўллардан бири.

Пулат қуймоққа ҳозирланган қўллардан бири.

Пулемётларни қўшиққа айлантирган, қўшиқларни пулемётга айлантирган қўл.

Ёлгонсиз ҳурриятнинг қўли.

Фидель сиққан қўл.

Умрининг дастлабки ўқ қалами билан умрининг дастлабки қоғозига «Хуррият» сўзини ёзган қўл.

«Хуррият» сўзини айтаркан оғизларининг суви келади кубаликларнинг, бол қутисидай бир тарвузни сўяётганлар каби.

Кўзлари парпирар эркакларининг,
қизларининг ўйнар қалблари, қимтинар
лаблари «хуррият» сўзига ва мўйсафидлари энг
тотли хотираларини қудуқдан чиқариб ютум-ютум ичар.
Бахтиёрликнинг расмини сола оласанми, Обидин?
«Хуррият» сўзининг расмини, аммо ёлғонсизининг?
Оқшом қўнмоқда Парижга.

Нотр-Дам тўқ-сарик бир чироқ каби ёниб сўнди
ва Парижда барча янги-эски тошлар тўқ-сарик бир
чироқ каби ёниб сўнди.

Бизнинг санъатларни ўйлайман — шеърчиликни,
расм чизишни, чолғучиликни — бошқаларни
ўйлайман ва англайманки, бир улуг дарё
оқмоқда инсон қўли дастлабки горга дастлабки
бизонни чизгандан бери,
сўнгра барча ариқлар, ирмоқлар янги балиқлари,
янги гирдоблари, янги таъмлари билан қуйилар
унинг ичига ва қуримайдиган, тинимсиз оқадиган
нарса фақатгина удир.

Парижда бир каштан дарахти бор,

Парижнинг илк каштани,

Париж каштанларининг отаси.

Истамбулдан, Босфор бўғозидан келтириб
ўтқазилган Парижга.

Ҳалиям борми, билмайман. Агар бор бўлса ёши
икки юзда бўлиши керак.

Кетиб қўлини ўпмоқ истардим.

Бориб соясида ётишимизни истардим: бу китобнинг
қоғозини яратганлар, ҳарфини терганлар, нақшини
босганлар, бу китобни дўконида сотганлар, пул бериб
олганлар, олиб саёҳат қилганлар ҳамда Обидин ҳамда
бир сомон сариғи — балоси бошимнинг.

*Поезд, Варшава-Краков-Прага-Москва-
Париж-Гавана-Москва.*

1961

ЕШЛИК ДАФТАРИДАН

* * *

Руҳим қайнаб-тошиб бормоқда,
қолмади ҳеч сабру қарорим.
Кел ёнимга қандай бўлмасин,
менинг бахтим, мангу баҳорим.

Кутмоқдадир бизни далалар,
кутмоқдадир муаттар оқшом.
Сузмоқдадир еллар тоғларда,
улашмоқда жилғалар ором.

Чинорларнинг сафини ёриб
қочқоқ вақтнинг барин тутайлик.
Ойна каби асфальт йўллардан
ракетадай учиб ўтайлик.

Фахрий сафда оппоқ тераклар
ортда қолсин таманно билан.
Бир премьер-министр каби
мен ўтайин сен барно билан.

Ушалгуси бутун армонлар,
юракларда ухлаган орзу.
Тўлин ой ҳам чиқар осмонга
устимиздан сочгани ёғду.

Барра ўтлар устида ағнаб,
чечак териб, чойўт юлармиз.
Шовваларни томоша қилиб,
сув сепишиб шўх-шан кулармиз.

Юзларингдан реза дурларни
оқ сочиққа артиб қўярман.
Лабларингдан ўпиб, эркалаб
кучоғимга тортиб қўярман.

Руҳим қайнаб-тошиб бормоқда,
қолмади ҳеч сабру қарорим.
Кел, ёшлигим, қандай бўлмасин,
менинг бахтим, мангу баҳорим.

Кимга керак севгисиз ҳаёт,
кимга керак севгисиз дунё.
Олаверсин ким керак қилса,
менга керак эмас мутлақо.

Мени сархуш этар қувончинг,
сенинг севгинг ёндирар мени.
Нима қилиб юрибман ахир
завққа кўмиб ташламай сени.

Керак бўлса кирарман ўтга
тураверма бошинг қилиб хам.
Нима қилиб юрибман ахир
сенга қувонч бера олмасам.

Энг ашаддий оғир йўллардан
сени омон сақлаб ўтарман.
муродингни гулдаста қилиб
қўлларингга ўзим тутарман.

ШОДИЕНА

Оёғимда еру бошимда осмон
чирпираб-чирпираб айланиб кетди,
бугун лабларимда қолмади армон,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

Қани, нима учун турибсиз қараб,
бошланг «Роҳат» куйин, бошланг, машшоқлар
бошланг «Ушшоқ»ларни, ҳофизлар, яйраб,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.
Ҳей, боғбон, боғларнинг атрини тарат,
булбуллар, саъвалар — қушларни сайрат,
райҳонлар, гуллардан йўлларни ясат,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.
Бугун белгилансин байрам ойини,
бугун майпарастлар ичсин майини,
бугун менга берсин шоҳлар жойини,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.
Пойандоз тўшалсин ойкулчам учун,
сочкилар сочилсин бошидан бугун,
мушаклар отилсин, гулхан ёқилсин,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.
Бугун лабларимда асал тоти бор,
бугун лабларимда қиз новвоти бор,
бугун лабларимда қолмади армон,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

КУЛГИНГ ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Мен ҳушимга келдим бирдан ўйга ботган онимда
Пиёланнинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.
Бир ҳаётбахш нур таралди ором кирди танимга
Пиёланнинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.
Сен қаернинг фарзандисан, қайси боғнинг гулисан?
Ахир мунча дилрабосан, очиқ, дали-гулисан?
Эҳ, илойим, бўлмагин-да, пешонамнинг шўри сан,
Пиёланнинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

Менга қўшиқ ёзинг дединг кула-кула, ойкулча,
Оёқ-қўли оппоққина, бўла-бўла, ойкулча,
Езмай нетай, ёзаман-да ўла-ўла, ойкулча,
Пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.
Майли, ҳовли ё майдоннинг ўтирай бир четида,
Сен ўтиб кет парво қилмай бир «мамакинг» кетида,
Ёниб кетсин мен кабилар жаҳаннамнинг ўтида,
Пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.
Мен биламан ўрин йўқдир мен учун гул қалбингда
Кимга шодлик, кимга алам қадимлардан заминда.
Сен кетасан, мен қоламан, ҳасрат қолар қалбимда,
Пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

* * *

Ҳа, биламан, бари муваққат:
гали билан йиқилар бир-бир,
ўтиб кетар дўстлик, муҳаббат,
ўтиб кетар қисқа бу умр.
Илоҳа деб билган одамнинг
афсонадай тугаши мумкин,
зое — баъзан эзгу қадамнинг,
ҳаммасига ўлимдир якун.
Ушалмай ҳам тугайди армон,
тугаб битар юракда хоҳиш.
Паррак каби айланар замон,
бошланар ва қайта тугар иш.
Вафо деган ривоят билан
ўз-ўзини юпатар одам,
юрагингни заҳарлар илон
ва тоғларда кесилар бодом.
Мангу эмас салтанатлар ҳам,
келар-кетар халқларга бир-бир,
хоҳи қаҳр. хоҳи қил карам,
самар бермас умрлик сабр...
Майли дунё, майли бу чаман
фоний бўлсин, муваққат бўлсин,
сени қучиб яшай бераман
яхшилик ва муҳаббат учун.

ХОТИМА

ТИЛАҚЛАР

Ҳар бир оиланинг ҳаёти тинч бўлсин,
Ҳар бир оиланинг ҳамроҳи севинч бўлсин,
Азаси бор бўлса — қалбида куч бўлсин,
Душмани бор бўлса, зўр бўлса, дуч бўлсин.

Эркаклар уйлардан чиқмасин бош эгиб,
Оналар тўйларда юрмасин бош эгиб,
Болалар қайдадир турмасин бош эгиб,
Ҳар бир инсоннинг ҳам хаёли тинч бўлсин.

Биронта юракда бўлмасин адоват,
Ҳеч қайси юракда сўнмасин адолат,
Ҳар қайси хонага ёр бўлсин ҳаловат,
Уйлар ҳам тинч бўлсин,
Куйлар ҳам тинч бўлсин.

Ҳеч бир халқ эркини соғиниб юрмасин,
Ҳеч бир халқ бир халқдан оғриниб юрмасин,
Бор бўлсин дунёда ҳалоллик, ҳамдардлик,
Ҳақпарвар ватанлар талафот кўрмасин.

Ер узра бўлмасин шовқинлар, суронлар,
Гўшалар ўт ичра қолмасин, ёронлар,
Ҳеч қайси юракка чўкмасин армонлар —
Нифоқлар, фироқлар, исёнлар, туғёнлар.

Оила бошлиғи — паноҳи тинч бўлсин,
Ҳар қайси боланинг сасида севинч бўлсин.
Шоирлар ҳеч қачон юрмасин паришон,
Хаёли тинч бўлсин, виждони тинч бўлсин.

МУНДАРИЖА

СЎЗ БАЙРОҒИ

* Э, ҳақиқат	3
Шеърятдан ўтинч	4
* Сўзнинг айрим сирли томонлари тўғрисида ҳикоят	6
* Сўз байроғи	7
Навой, менинг назаримда	10
Байрон монологи	12
* Нозим Ҳикмат монологи	12
* Реализм	13
* Пастернакдан	14
«Сўзимиз...»	15

ЗАМОНДОШЛАР БИЛАН СУХБАТ

* Жом	16
* Елғиз от ҳам	18
* Қадимий шарқ ўғити	19
Бир савол	19
* Ҳайкалча	20
Бор	21
Бургутнинг полапонга сабоғи	22
* «Космик бўшлиқларда...»	22
Феълим	23
Буюк соғинчлар	24
Назариялар	25
1. Эҳтимоллик	25
2. Нисбийлик	26
3. Нишонга уриш	26
* Бир премьернинг ўлимига	27
* Бебош бир туйғу	28
* Бир кампир билан ўпишган ҳамшира қиз Холида Зиёевага (Ҳазил)	29
* Қалбимнинг бир томони	30
Бир сўз бор	31
* Ҳолат	32
* Итлар увлаши	33
* Уйқусизлик	33
Фотосуратга қараб	34
Муҳожир дўстимга	34

Халқларнинг келажаги	35
* «Чорлай-чорлай...»	36
* Эсингдами, жоним...»	37
Эгилган бўйинлар	38
Қора денгиз ўрдаклари	38
1. Ўрдак монологи	38
2. Бўронлар ва ўрдаклар	39
* Қора денгиз билан хайрлашув	40
Ногаҳоний бир тасаввур	41
* «Сафларга қараб юрмоқ...»	42
Хайрлашув	42
«Бу олам сирлидир».	44
Чаадаев изтироби	45
«Курашга отланар...»	46
Умр	47
«Тунларим узун-узун»	47
«Ешлик бир асрдай»	48

ОИЛАВИЙ ҲАЁТ

Мерос	49
1942 йил феврали	50
«Болалигимда...»	50
Умидли дунё	51
Отасиз болалар	52
* «Ўн ойлик бир қизчам...»	53
* Уринма, севгим...»	53
Нафосат соғинчи	54
* Хотинни тергаш	54
* «Ён, юрагим, ён!...»	55
* Ҳар бир одам...»	55
«Югураман...»	56
* «Эндигина қовушган ошиқ сингари»	57
Шаҳар қўйнида	57
Агар сен кеч келсанг	58
* «Саволим ҳавода қолди»	59
«Мен бугун...»	59
«Пуп-пуп»лама, сассиклопишак»	60
* «Бугунги хайрлашув тонги»	60

СЕВГИ ФАСЛЛАРИ

* Муҳаббат ниҳоли	62
* «Меҳрим тушди сўзингга...»	63
* «Юрагим қинидан чиқиб бородир»	63
* Сўроқ	64

* «Яралгансан мунча баркамол...»	64
* «Чилопзор — бинолар ўрмони...»	65
* «Дилингдан ўтганин...»	65
* «Сен менч кечиргин...»	66
* «Улар бизни...»	67
* «Эслайман ҳашамсиз лифтинг ичнини...»	67
* «Уйқуга кетдингми...»	68
* Соғинч	69
* «Яшамоқнинг имкони йўқ умид қилмасдан...»	69
* Рашк	70
* Тераклардан илтимос	71
* «Эсимдадир у ажойиб кун...»	72
* «Ёмгир ёниб ўтган...»	73
* «Мен сендан ҳеч нарса сўрганам йўқ...»	73
* Эпитафиялар	75
* Марсиялар	78

ЧИЛИ ФОЖИАСИ — МЕНИНГ ФОЖИАМ

«Йўқ» сўзининг отилиши	81
Сиёсий маҳбуслар қўшиғи	83
Ақлли бошлиқлар хусусида	85
Тинчлик воҳаси	86
* Қирқ беш кундан кейин	87
* 1. Освальдо Эрнандеснинг хотини билан дийдор кўришуви	87
* 2. Уларнинг таклифи	89
* Сафарбар зобитлар қўшиғи	89
* Қўнгилли аскар қўшиғи	91
* Аскарлар ва маликалар	91
* Муҳожирлик кечасидаги туш	92
* Қасаллик	93
* «Мен кўрганман»	93
* Гуллар	94
Сочлари сомон сариғи, киприклари мовий (Нозим Ҳикматдан)	96

ЕШЛИК ДАФТАРИДАН

«Руҳим қайнаб...»	112
Шодиёна	113
Кулгинг ҳақида қўшиқ	115
«Ҳа, биламан»	114

ХОТИМА

Тилаклар	117
--------------------	-----

© Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1983 й.

На ўзбекском языке

МИРАЗИЗ АГЗАМ

Стойкость

Стихи

Редактор *А. Сунонов*
Расомлар *И. Ҳайдаров, Ю. Габлялизов*
Расмлар редактори *А. Бобров*
Техн редактор *Э. Саидов*
Корректор *К. Зиямухамедова*

ИБ № 2100

Босмахонага берилди 11.4.83. Босишга рухсат этилди 6.7.83 й.
Р 18120. Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози № 1. Адабий
гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 5,58. Шартли кр. отт.
4,7. Нашр л. 5,0+0,06 вкл. Тиражи 7000. Заказ № 1290.
Баҳоси 80 т. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти. 700129, Тошкент, Навоий кучаси, 30.

Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича
ЎзССР Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия иш-
лаб чиқариш бирлашмасининг 3-босмахонасида босилди. Тош-
кент, Хоразм кўчаси, 9.